

บทที่ 8

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงมีพระราชดำรัสชี้แนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมากกว่า 40 ปี เพื่อใช้เป็นแนวทางการแก้ปัญหาให้รอดพ้นจากกระแสโลกาภิวัตน์ ทุนนิยมและการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ของโลก ในขณะเดียวกันจะเป็นการเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์ สุจริต มีความรอบรู้ที่เหมาะสม การดำเนินชีวิตด้วยความอดทน มีความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบเพื่อให้เกิดความสมดุลในการดำรงชีวิต เศรษฐกิจพอเพียงได้ชี้ให้เห็นถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงหรือเศรษฐกิจแบบยั่งยืน ได้กลายเป็นกระแสการพัฒนาทางเลือกที่ได้รับความสนใจจากสาธารณชนอย่างกว้างขวาง จนเป็นที่ทางเศรษฐกิจที่พึงประสงค์ของประเทศ โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้อัญเชิญเป็นปรัชญาเพื่อนำทางการพัฒนาประเทศในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ 9 จนกระทั่งถึงฉบับปัจจุบัน ซึ่งเป็นฉบับที่ 11 ด้วยความเชื่อมั่นว่า ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาประเทศด้วยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจะสามารถนำพาประเทศไปสู่สังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืนได้ โดยในบทนี้จะเป็นการกล่าวถึง ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง ความเป็นมาของเศรษฐกิจพอเพียง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง เศรษฐกิจพอเพียงกับบริบทการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไทย การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ การส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน และการปฏิบัติตนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง

พระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ตั้งแต่ปีพ.ศ.2517 เป็นต้นมา พระองค์ได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการพัฒนาบนหลักแนวคิดการพึ่งตนเองเพื่อให้เกิดความพอมีพอกิน พอมีพอใช้ของคนส่วนใหญ่ โดยใช้หลักความพอประมาณ การคำนึงถึงความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวและทรงเตือนสติประชาชนคนไทยไม่ให้ประมาท แต่ให้ตระหนักถึงการพัฒนาอย่างเป็นขั้นเป็นตอนที่ถูกต้องตามหลักวิชาและการมีคุณธรรมเป็นกรอบในการปฏิบัติและการดำรงชีวิต ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นที่รู้จักกันดีภายใต้ชื่อว่า “เศรษฐกิจพอเพียง”

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีพระราชดำรัสในวาระและโอกาสต่าง ๆ อยู่เสมอเกี่ยวกับแนวคิดและหลักการของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อน้อมนำมาให้บุคคลในทุกระดับได้ตระหนักถึงแนวทางการดำรงชีวิต ซึ่งค่อนข้างจะแตกต่างจากแนวคิดของนักวิชาการและนักเศรษฐศาสตร์ของประเทศในช่วงนั้น พระองค์ทรงใช้คำต่าง ๆ อาทิ พออยู่พอกิน, พอกินพอใช้, อยู่ดีกินดี, พอประมาณ, พอสมควร, พอเพียง, และเศรษฐกิจพอเพียง (คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, 2548)

วันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ.2540 ในหลวงได้มีพระราชดำรัสเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงขึ้น เพื่อเป็นการปูพื้นฐานให้เห็นภาพอันเป็นที่มาของการเกิดปัญหาทางเศรษฐกิจ อีกทั้งพระองค์ทรงให้สติในการกลับไปทบทวนการพัฒนาประเทศที่ผ่านมา โดยทรงให้ความหมายของเศรษฐกิจแบบพอเพียง ไว้ว่า

“ความพอเพียงนี้ ไม่ได้หมายความว่า ทุกครอบครัวจะต้องผลิตอาหารของตัวเอง จะต้องทอผ้าใส่เอง อย่างนั้นมันเกินไป”

สิ่งที่พระองค์ทรงเน้นย้ำในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง คือวิถีปฏิบัติเศรษฐกิจพอเพียงนั้นไม่ต้องทำทั้งหมดและขอเติมว่าถ้าทำทั้งหมดก็ทำไม่ได้ ถ้าครอบครัวหนึ่งหรือแม่หมู่บ้านหนึ่งทำเศรษฐกิจพอเพียงร้อยเปอร์เซ็นต์ก็จะเป็นการถอยหลังถึงสมัยหิน นอกจากนี้ยังทรงอธิบายความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงเพิ่มเติมไว้อีกว่า (สุเมธ ตันติเวชกุล, 2544 : 285-290)

“คำว่าพอเพียงมีความหมายอีกอย่างหนึ่ง มีความหมายกว้างออกไปอีก ไม่ได้หมายถึงการมีพอสำหรับใช้เองเท่านั้นแต่มีความหมายว่าพอมีพอกิน พอมีพอกินนี้แปลว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง ถ้าแต่ละคนพอมีพอกินก็ใช้ได้ ยิ่งถ้าทั้งประเทศพอมีพอกินก็ยิ่งดี ...
...ประเทศไทยสมัยก่อนนี้พอมีพอกิน มาสมัยนี้ชักจะไม่พอมีพอกินจึงต้องมีนโยบายที่ทำให้เศรษฐกิจพอเพียง เพื่อที่จะทำให้ทุกคนมีพอเพียงได้ ให้พอเพียงนี้หมายความว่า มีกินมีอยู่ ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่หรูหราก็ได้แต่ว่าพอ แม้บางอย่างอาจจะดูฟุ่มเฟือยแต่ถ้าทำให้มีความสุข ถ้าทำได้ก็สมควรที่จะทำ สมควรที่จะปฏิบัติ อันนี้ก็เป็นความหมายอีกอย่างของเศรษฐกิจพอเพียงหรือระบบพอเพียง”

บุญเสริม บุญเจริญผล (ม.ป.ป. : 39) อธิบายว่า เศรษฐกิจพอเพียงตามหลักวิชาเศรษฐศาสตร์มีความหมายว่า เป็นวิธีการเลี้ยงชีวิตแบบรู้จักพอด้วยการพยายามผลิตสินค้าขึ้นมาเองให้พอเพียงสำหรับคนในครอบครัวได้กินได้ใช้ ถ้าหากผลิตเหลือกินเหลือใช้จึงขายออกไป หากผลิตได้ไม่พอก็ต้องซื้อบ้าง มิได้มุ่งผลิตเพื่อขายอย่างเดียวแต่ต้องคิดที่จะผลิตสินค้าและบริการเพื่อตนเองได้บริโภคด้วย นอกจากนี้การผลิตและการบริโภคต้องอยู่ในหลักของความพอดี รู้จักพอในการผลิตและการบริโภค

พร้อมกันนั้นก็ร่วมมือกันในรูปกลุ่มหรือสหกรณ์และให้ประสานงานกับเอกชนภายนอกด้วย เพื่อทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้แข็งแรงขึ้นอีก

สุนทร กุลวัฒนวรพงศ์ (2544 : 55-56) ได้สรุปความเข้าใจเศรษฐกิจพอเพียงหรือระบบเศรษฐกิจพึ่งตนเองตามแนวพระราชดำริในสองลักษณะ คือ

1. เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความสามารถของชุมชน เมือง รัฐ ประเทศหรือภูมิภาคหนึ่ง ๆ ในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิดเพื่อเลี้ยงสังคมนั้น ๆ ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยต่าง ๆ ที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของ

2. เศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคล หมายถึง ความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อน มีความเป็นอยู่อย่างประมาณตนตามฐานะ ตามอัตภาพ ที่สำคัญไม่หลงไหลไปตามกระแสของวัตถุนิยม มีอิสรภาพ เสรีภาพ ไม่พัวพันการอยู่กับสิ่งใด

สุเมธ ตันติเวชกุล (2544 : 21) กล่าวว่าความพอเพียงตามความหมายของเศรษฐศาสตร์คือให้หันกลับมายึดเส้นทางสายกลางในการดำรงชีวิตตามหลักการพึ่งตนเองซึ่งมีรายละเอียด 5 ประการ ดังนี้

1. พึ่งตนเองทางจิตใจ คนที่สมบูรณ์พร้อมต้องมีจิตใจที่เข้มแข็ง มีจิตสำนึกว่าตนนั้นสามารถพึ่งตนเองได้ ดังนั้นจึงควรที่จะสร้างพลังผลักดันให้มีภาวะจิตใจอีกเข็มต่อชีวิตด้วยความสุจริต แม้อาจจะไม่ประสบความสำเร็จบ้างก็ตาม มิพึงท้อถอยท้อแท้ให้พยายามต่อไป

2. พึ่งตนเองทางสังคม ควรเสริมสร้างให้แต่ละชุมชนในท้องถิ่นได้ร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลกัน นำความรู้ที่ได้รับมาถ่ายทอดและเผยแพร่ให้ได้ประโยชน์ซึ่งกันและกัน

3. พึ่งตนเองได้ทางทรัพยากรธรรมชาติ คือการส่งเสริมให้มีการนำเอาศักยภาพของผู้คนในท้องถิ่น สามารถแสวงหาทรัพยากรธรรมชาติหรือวัสดุในท้องถิ่นที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งส่งผลให้เกิดการพัฒนาประเทศได้อย่างดีเยี่ยม สิ่งดีก็คือการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งมีมากมายในประเทศ

4. พึ่งตนเองได้ทางเทคโนโลยี ควรส่งเสริมให้มีการศึกษา ทดลอง ทดสอบเพื่อให้ได้มาซึ่งเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศและสังคมไทยและสิ่งสำคัญสามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม

5. พึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ หมายถึง สามารถอยู่ได้ด้วยตนเองในระดับเบื้องต้น กล่าวคือ แม้ไม่มีเงินก็ยังมิขำว ปลา ผัก ผลไม้ ในท้องถิ่นของตนเองเพื่อการยังชีพและสามารถนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในระดับมหภาคต่อไปด้วย

ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2542 : 9) มองว่าความพอเพียงมิได้มีความหมายในแง่เศรษฐศาสตร์เพียงด้านเดียว แต่มีความหมายเชิงปรัชญา จริยธรรม คุณค่าและปทัสถานทางพฤติกรรมสำหรับการดำเนินชีวิตในทุก ๆ ด้านอีกด้วย นอกจากนี้ปรัชญาการพัฒนาที่เน้นทางสายกลางยังเป็นมัชฌิมพัฒนา

คือเป็นความพอเพียงที่มีพลวัตและมีแง่มุมทางด้านปรัชญาด้านเศรษฐศาสตร์ คือความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการเปลี่ยนแปลง ทั้งภายในและภายนอกและสามารถพึ่งตนเองได้ ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการ ต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน ที่สำคัญจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่รัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจ ในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริตและให้มีความรู้ที่เหมาะสม ดังนั้นปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นแนวทางการพัฒนาทางสายกลางแห่งความสมดุลและอาจเรียกว่า เป็นปรัชญามัชฌิมพัฒนาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ได้

พระธรรมปิฎก (2543 : 34) ปรากฏแห่งพุทธธรรมได้มองเศรษฐกิจพอเพียงในแง่วิถีชีวิตและจิตวิสัย ดังนี้

1. มองอย่างวิถีชีวิต มองภายนอก คือต้องมีกินมีใช้ มีปัจจัยสี่เพียงพอ ที่เราพูดว่าพอสมควร ทัศนคติซึ่งใกล้เคียงกับคำว่า พึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ

2. ส่วนความหมายด้านจิตวิสัยหรือจิตใจภายใน คือคนจะมีความรู้สึกเพียงพอไม่เท่ากัน บางคนมีเป็นล้านก็ไม่พอ บางคนมีนิดเดียวก็พอเป็นการเพียงพอทางจิต

นอกจากนี้จากการประมวลองค์ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจากพระราชดำรัส สามารถสรุปรวมได้ดังนี้ (อำพล เสนาณรงค์, 2547 : 17)

1. การกู้เงินมาลงทุน ควรลงทุนในสิ่งที่รายได้คุ้มทุน บางเรื่องไม่มีรายได้เป็นการใช้จ่ายอย่าง อีลุ่ยฉุยแฉก

2. การลงทุนอุตสาหกรรมเกษตร ควรพิจารณาให้เหมาะสมกับอัตราหรือกับสิ่งแวดล้อม อย่ายิ่งใหญ่เกินความจำเป็นและต้องมีฝ่ายสนับสนุนเกษตรกรในการเพาะปลูกวัตถุดิบ

3. การต่อสู้วิกฤติเศรษฐกิจ จะต้องใช้วัตถุดิบภายในประเทศ ทำงานหนัก มีความเพียรและอดทน

4. การผลิตการเกษตร ต้องพยายามผลิตสิ่งที่จำเป็นสำหรับตัวเองให้พอเพียงเสียก่อนจึงจะผลิตเพื่อขาย เช่น กรณีของผู้ปลูกข้าวหอมมะลิเพื่อขาย ก็จะต้องปลูกข้าวเหนียวที่ตัวเองบริโภคให้เพียงพอด้วย

เนื่องจากเศรษฐกิจพอเพียงเป็นองค์ความรู้ เป็นภูมิปัญญาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เกิดขึ้นจากผลงานการปฏิบัติพระราชกรณียกิจที่ผ่านการค้นคว้า ทดสอบ ทดลองตามหลักวิชาการ จนเกิดผลเป็นที่ประจักษ์ชัดว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถนำมาปรับประยุกต์ใช้ในการพัฒนา ให้เกิดความเหมาะสมตามบริบทของแต่ละคน ชุมชน สังคมและประเทศชาติได้

ความเป็นมาของเศรษฐกิจพอเพียง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง มาตั้งแต่ทรงเริ่มงานพัฒนาเมื่อกว่า 60 ปีที่แล้ว และทรงยึดมั่นหลักการนี้มาโดยตลอด โดยเฉพาะด้านการเกษตร การพัฒนาเพื่อการนำไปสู่ความทันสมัยเราเน้นการผลิตสินค้าเพื่อส่งออกเป็นเชิงพาณิชย์ คือเมื่อปลูกข้าวก็นำไปขายและก็นำเงินไปซื้อข้าว เมื่อเงินหมดก็จะไปกู้เป็นแบบนี้มาโดยตลอด จนกระทั่งชาวนาไทยตกอยู่ในภาวะหนี้สิน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักถึงปัญหาด้านนี้ พระองค์จึงได้พระราชทานพระราชดำริให้จัดตั้งธนาคารข้าว ธนาคารโค-กระบือขึ้นมา เพื่อช่วยเหลือราษฎร นับเป็นจุดเริ่มต้นที่มาของเศรษฐกิจพอเพียง

ภายหลังจากการเกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจขึ้นในประเทศไทยในปี.ศ.2540 แสดงให้เห็นว่า แนวทางการพัฒนาประเทศที่ผ่านมามีปัญหา จึงต้องหาแนวทางใหม่ในการพัฒนาที่มีความเหมาะสมและยั่งยืน แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า การเน้นให้มีการพัฒนาประเทศอย่างสมดุลนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสให้ผู้บริหารประเทศและประชาชนได้ตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องนี้มาเป็นเวลานาน โดยทรงเน้นถึงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่สมดุล มีการพัฒนาเป็นลำดับขั้นไม่เน้นเพียงการขยายตัวทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว ในทางตรงกันข้ามพระราชดำรัสของพระองค์ดังกล่าวยังไม่ได้รับความสำคัญในทางปฏิบัติมากนักในช่วงนั้น อาจเป็นเพราะว่าการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมยังไม่มีปัญหาที่รุนแรง การวางแผนพัฒนาประเทศและการดำเนินชีวิตโดยทั่วไปจึงเป็นไปตามปกติ (นันทนีย์ กมลศิริพิชัยพร, 2549 : 254) เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีรับสั่งอีกครั้งหนึ่ง เรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในปีที่เกิดวิกฤตเศรษฐกิจ โดยให้ตระหนักถึงการพัฒนาที่พอเพียงและแนวทางการพัฒนาประเทศที่สมดุลรวมถึงแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ ทำให้ประชาชนเริ่มตระหนักว่าถ้าได้นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมคงจะไม่เกิดวิกฤตเศรษฐกิจและเมื่อเกิดปัญหาแล้วก็สามารถใช้เป็นแนวทางแก้ปัญหาได้

องค์กรหลายองค์กรพยายามนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงหรือการพัฒนาที่พอเพียงไปประยุกต์ใช้ด้วยความศรัทธา เพราะเห็นว่าได้รับพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ขณะเดียวกันในปี.ศ.2542 เป็นปีที่มีการเริ่มวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 อันเป็นแผนห้าปีที่จะกำหนดทิศทางการพัฒนาของประเทศ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) มีความประสงค์จะอัญเชิญปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางหลักเพื่อชี้ทางการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับดังกล่าว แต่ว่าปัญหาที่เกิดขึ้นในช่วงนั้น คือยังไม่มี ความเข้าใจที่ตรงกันเกี่ยวกับความหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การตีความว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแปลว่าอะไรหรือความพอเพียงคืออะไร เป็นไปตามแนวคิดของแต่ละคน ความเข้าใจที่ไม่ตรงกันเหล่านี้ทำให้เป็นไปได้ยากที่จะนำมาประยุกต์และวางแผนการ

พัฒนาประเทศ (ฉันทลักษณ์ ทอภักดี, ม.ป.ป. : 5-6) ต่อมาในการสัมมนาทางวิชาการประจำปีพ.ศ. 2542 ของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทยเมื่อวันที่ 18-19 ธันวาคม พ.ศ.2542 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้มีการขยายความสำคัญต่าง ๆ ในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเสนอต่อที่ประชุม โดยสรุปเป็นตารางได้ ดังนี้

คำ	ความหมาย
เศรษฐกิจพอเพียง	เป็นวิถีชีวิตและเศรษฐกิจทางสายกลางในทุกระดับ
พอเพียง	การบริโภคและการผลิตอยู่บนพื้นฐานของความพอประมาณและเหตุผล ไม่ขัดสนแต่ไม่ฟุ่มเฟือย
สมดุล	1. การพัฒนาอย่างเป็นองค์รวม 2. มีความสมดุลระหว่างโลกาภิวัตน์กับภูมิมิถุนท้องถิ่น 3. มีความสมดุลระหว่างภาคเศรษฐกิจกับการเงินและภาคประชาชนกับสังคมมีเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ 4. โครงสร้างการผลิตที่สมดุลมีการผลิตที่หลากหลาย ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด
ยั่งยืน	พอเพียงอย่างต่อเนื่องในทุกด้าน โดยเฉพาะด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
ภูมิคุ้มกันที่ดี	1. ระบบเศรษฐกิจกับสังคมมีความยืดหยุ่นที่สามารถก้าวทันและพร้อมรับกระแสโลกาภิวัตน์ ตลอดจนปรับตัวให้สามารถแข่งขันได้ในตลาดโลก 2. การบริหารจัดการที่ดีซึ่งสามารถป้องกันและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (วิกฤติ) ได้
คุณภาพคน	1. การที่จะพัฒนาเศรษฐกิจทางสายกลางได้นั้น คนต้องมีคุณภาพในด้านต่าง ๆ มีพื้นฐานจิตใจ มีความสำนึกคุณธรรม ซื่อสัตย์ สุจริต มีเมตตาร มีความเมตตา มีความหวังดีให้กันและกัน 2. หลักการดำเนินชีวิต มีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาอย่างรอบคอบก่อนทำ มีวินัย 3. ภูมิคุ้มกันในการดำรงชีวิต มีสุขภาพดีและมีศักยภาพ มีทักษะและความรอบรู้ที่เหมาะสมในการประกอบอาชีพและหารายได้อย่างมั่นคงและพัฒนาตนเองให้ก้าวหน้าได้อย่างต่อเนื่อง

ตารางที่ 8.1 คำและความหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา : นันทนีย์ กมลศิริพิชัยพร (2549 : 257)

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติร่วมกับองค์กรที่สนใจได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาต่าง ๆ ทำการรวบรวม ประมวลและสังเคราะห์พระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในวาระต่าง ๆ เพื่อร่างเป็นข้อความหรือคำนิยามของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นำมาเป็นแนวคิดใหม่ในการพัฒนาประเทศ จึงได้กราบทูลถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ใช้ข้อความเนื้อหาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2548 : 6)

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัวระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์

ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่รัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริตและให้มีความรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญาความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

ข้อความปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงข้างต้น เป็นข้อความที่ใช้เป็นทางการในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 ซึ่งเป็นแนวทางปฏิบัติของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ รวมทั้งทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นผู้ที่สนใจศึกษาแล้วนำไปประยุกต์ใช้ควรถือเป็นพื้นฐานของความเข้าใจที่จะมาร่วมกันหาความรู้เพิ่มเติม จะเป็นประโยชน์มากกว่าการที่จะต้องมาถกเถียงหาข้อความที่เป็นปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหรือนิยามใหม่

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

จากการวิเคราะห์ความหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อนำมาสู่ความเข้าใจที่ตรงกันได้จำแนกองค์ประกอบของปรัชญาเป็นกรอบความคิด คุณลักษณะ คำนิยาม เงื่อนไข แนวทางปฏิบัติ ผลที่คาดว่าจะได้รับ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2546 : 37-46)

1. กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย ที่ยังสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลาและเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีลักษณะพลวัตซึ่งมีการเปลี่ยนแปลง มีความไม่แน่นอนและมีความเชื่อมโยงกับกระแสโลก โดยมุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤต เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

2. คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ ทุกหน้าที่ เป็นการดำเนินตามทางสายกลาง ก้าวทันต่อโลก ไม่ใช่การปิดประเทศ แต่ในขณะเดียวกันก็ไม่เปิดเสรีเต็มที่อย่างไม่มีทางควบคุมดูแล ไม่ใช่อยู่อย่างโดดเดี่ยวหรืออยู่โดยพึ่งพิงภายนอกทั้งหมด มีคุณลักษณะที่มุ่งเน้นถึงการกระทำที่มีความพอประมาณบนพื้นฐานของความมีเหตุผล และการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง

3. คำนิยาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะพร้อมกัน ดังนี้

3.1 ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดี ที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภค ที่อยู่ในระดับสมดุล การใช้จ่าย การออม อยู่ในระดับที่ไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ตนเอง พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง

3.2 ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

3.3 การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

4. เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

4.1 เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย

4.1.1 ความรอบรู้ คือมีความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ อย่างรอบด้านในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อประโยชน์พื้นฐานการนำไปใช้ในการปฏิบัติอย่างพอเพียง เนื่องจากการมีความรอบรู้ย่อมทำให้มีการตัดสินใจที่ถูกต้อง

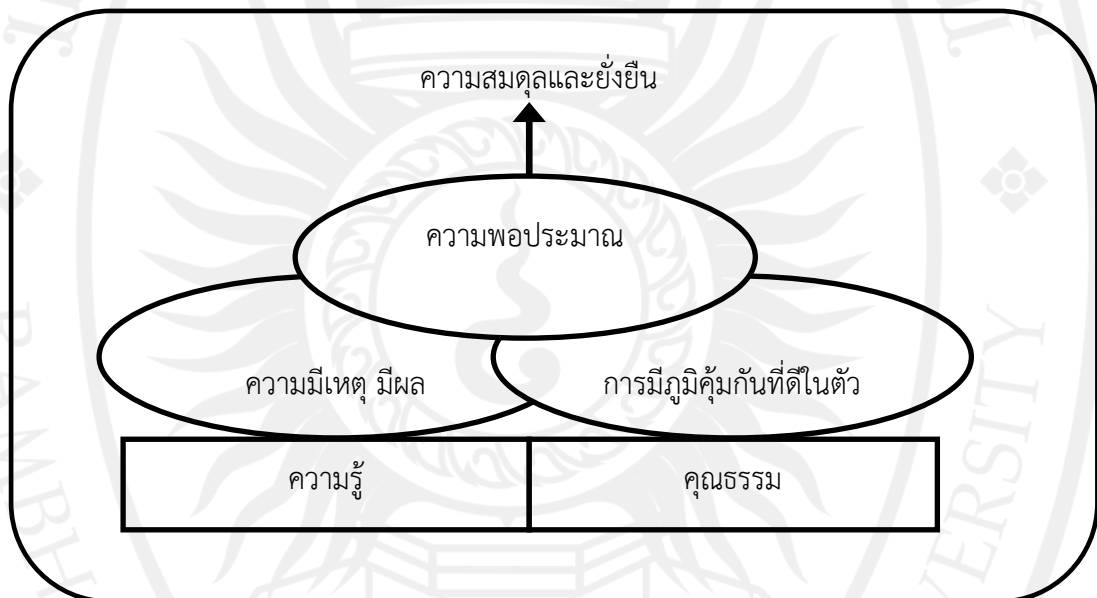
4.1.2 ความรอบคอบ คือมีการวางแผน โดยสามารถที่จะนำความรู้และหลักวิชาการต่าง ๆ มาพิจารณาให้เชื่อมโยงกันสัมพันธ์กัน

4.1.3 ความระมัดระวัง คือความมีสติ ตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ในการนำแผนปฏิบัติที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักวิชาต่าง ๆ เหล่านั้นไปใช้ในทางปฏิบัติ โดยเป็นการระมัดระวังให้รู้เท่าทันเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย

4.2 **เงื่อนไขคุณธรรม** จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

5. **แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ** ความพอเพียงเป็นทั้งวิธีการและผลจากการกระทำ โดยทำให้เกิดวิถีการพัฒนาและผลของการพัฒนาที่สมดุลและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี ในขณะเดียวกันความสมดุลของการกระทำทั้งหมดและผลอาจนำไปสู่ความยั่งยืนของการพัฒนา ภายใต้พลวัตทั้งภายในและภายนอกประเทศได้

จะเห็นได้ว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นลักษณะสามห่วงสองเงื่อนไข ดังนี้ สามห่วง คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันที่ดี ส่วนสองเงื่อนไข คือฐานความรู้และฐานคุณธรรม โดยมีเป้าหมาย คือความสมดุลและความยั่งยืน ดังแสดงในภาพที่ 8.1

ภาพที่ 8.1 แสดงองค์ประกอบและเงื่อนไขแห่งปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
ที่มา : นันทนีย์ กมลศิริพิชัยพร (2549 : 260)

ความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีพระราชดำรัสเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิตเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2540 เพิ่มเติมว่า (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, (2556)

คำว่า พอเพียงมีความหมายอีกอย่างหนึ่ง มีความหมายกว้างออกไปอีก ไม่ได้หมายถึงการมีพอสำหรับใช้เองเท่านั้น แต่มีความหมายว่าพอมีพอกิน พอมี พอกินนี้ ถ้าใครได้มาอยู่ที่นี้ในกาลานี้ เมื่อเท่าไร 20, 24 ปี เมื่อปี 2517 ถึง 2541 นี้ก็ 24 ปีใช้ใหม่ วันนั้นได้พูดว่า เราควรจะปฏิบัติให้พอมีพอกิน พอมีพอกินนี้ก็แปลว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง ถ้าแต่ละคนพอมีพอกินก็ใช้ได้ ยิ่งถ้าทั้งประเทศพอมีพอกินก็ยิ่งดีและประเทศไทยเวลานั้นก็เริ่มจะไม่พอมี พอกิน บางคนก็มีมาก บางคนก็ไม่มีเลย สมัยก่อนนี้พอมีพอกิน มาสมัยนี้ชักจะไม่พอมีพอกิน จึงต้องมีนโยบายที่จะทำเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อที่จะให้ทุกคนมีพอเพียงได้

ให้พอเพียงนี้ก็หมายความว่า มีกินมีอยู่ ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่หรูหราก็ได้ แต่ว่า พอ แม้บางอย่างอาจจะดูฟุ่มเฟือย แต่ถ้าทำให้มีความสุข ถ้าทำได้ก็สมควรที่จะทำ สมควรที่จะปฏิบัติ อันนี้ก็ความหมายอีกอย่างของเศรษฐกิจหรือระบบพอเพียงเมื่อปีที่แล้วตอนที่พูดพอเพียงแปลในใจแล้วก็ได้พูดออกมาด้วยว่าจะแปลเป็น Self-sufficiency (พึ่งตนเอง) ถึงได้บอกว่าพอเพียงแก่ตนเอง แต่ความจริงเศรษฐกิจพอเพียงนี้กว้างขวางกว่า Self-sufficiency คือ Self-sufficiency นั้น หมายความว่า ผลิตอะไรมีพอที่จะใช้ ไม่ต้องไปขอซื้อคนอื่น อยู่ได้ด้วยตนเอง (พึ่งตนเอง)... เป็นตามที่เขาเรียกว่า ยืนบนขาของตัวเอง (ซึ่งแปลว่าพึ่งตนเอง)

จากกระแสพระราชดำรัสดังกล่าว ความสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถสรุปได้ดังนี้ (อุดมพร อมรธรรม, 2549 : 21-22)

ประการแรก เป็นระบบเศรษฐกิจที่ยึดถือหลักการที่ว่า “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน” โดยมุ่งเน้นการผลิตพืชผลให้เพียงพอกับความต้องการบริโภคในครัวเรือนเป็นอันดับแรกเมื่อเหลือจากการบริโภคแล้วจึงคำนึงถึงการผลิตเพื่อการค้าเป็นอันดับรองลงมา ผลผลิตส่วนเกินที่ออกสู่ตลาดก็จะเป็นกำไรของเกษตรกร ในสภาพการณ์เช่นนี้ เกษตรกรจะกลายเป็นผู้กำหนดหรือเป็นผู้กระทำต่อตลาดแทนที่ว่าตลาดจะเป็นตัวกระทำหรือเป็นตัวกำหนดเกษตรกรดังเช่นที่เป็นอยู่ในขณะนี้ และหลักใหญ่ที่สำคัญยิ่ง คือการลดค่าใช้จ่าย โดยการสร้างสิ่งอุปโภคบริโภคในที่ดินของตนเอง เช่น ข้าว น้ำ ปลา ไข่ ไม้ผล พืชผัก ฯลฯ

ประการที่สอง เศรษฐกิจแบบพอเพียงให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มของชาวบ้าน ทั้งนี้ กลุ่มชาวบ้านหรือองค์กรชาวบ้านจะทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ให้หลากหลายครอบคลุมทั้งการเกษตรแบบผสมผสานหัตถกรรมการแปรรูปอาหาร การทำธุรกิจค้าขาย และการท่องเที่ยวระดับชุมชน ฯลฯ เมื่อองค์กรชาวบ้านเหล่านี้ได้รับการพัฒนาให้เข้มแข็งและมีเครือข่ายที่กว้างขวางมากขึ้นแล้ว เกษตรกรทั้งหมดในชุมชนก็จะได้รับการดูแลให้มีรายได้เพิ่มขึ้น รวมทั้งได้รับการแก้ไขปัญหาในทุก ๆ ด้าน เมื่อเป็นเช่นนี้ เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศก็จะสามารถเติบโตไปได้

อย่างมีเสถียรภาพ ซึ่งหมายความว่าเศรษฐกิจสามารถขยายตัวไปพร้อม ๆ กับสภาพการณ์ด้านการกระจายรายได้ที่ดีขึ้น

ประการที่สาม เศรษฐกิจแบบพอเพียงตั้งอยู่บนพื้นฐานของการมีความเมตตา ความเอื้ออาทร และความสามัคคีของสมาชิกในชุมชนในการร่วมแรงร่วมใจ เพื่อประกอบอาชีพต่าง ๆ ให้บรรลุผลสำเร็จ ประโยชน์ที่เกิดขึ้นจึงมิได้หมายถึงรายได้แต่เพียงมิติเดียว หากแต่ยังรวมถึงประโยชน์ในมิติอื่น ๆ ด้วย ได้แก่ การสร้างความมั่นคงให้กับสถาบันครอบครัว สถาบันชุมชน ความสามารถในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนบนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งการรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามของไทยให้คงอยู่ตลอดไป

เศรษฐกิจพอเพียงกับบริบทการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไทย

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนอกจากจะสามารถนำไปปรับประยุกต์ใช้ในระดับบุคคลแล้ว ยังสามารถนำไปใช้ในการบริหารประเทศ บริหารองค์กรทั้งภาครัฐและภาคเอกชนได้เป็นอย่างดี เช่นเดียวกัน โดยการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องและชัดเจน ดังนั้นสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2546 : 11-30) จึงเล็งเห็นความจำเป็นที่จะต้องริเริ่มการสร้างขบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสานต่อความคิดและเชื่อมโยงการขยายผลที่เกิดจากการนำหลักปรัชญาไปใช้อย่างหลากหลายในปัจจุบัน รวมทั้งจุดประกายให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องซึ่งจะนำไปสู่การยอมรับและตระหนักถึงประโยชน์จากการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้

1. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการขับเคลื่อนการพัฒนา

การทำความเข้าใจกับพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น มิควรจะนำเฉพาะเนื้อหาของพระราชดำรัสมาพิจารณาเท่านั้น แต่จำเป็นต้องเข้าใจถึงบริบททางการเมือง สังคมและเศรษฐกิจในขณะที่ยังมีพระราชกระแสรับสั่งด้วย ทั้งนี้เนื่องจากพระราชกระแสรับสั่งดังกล่าวได้สะท้อนความห่วงใยที่พระองค์ทรงมีต่อสถานการณ์บ้านเมืองในขณะนั้น พระราชกระแสรับสั่งจึงถือเป็นการให้สติหรือให้ข้อคิดแก่คณะรัฐบาล ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ทั้งฝ่ายทหารและพลเรือน นักธุรกิจ ตลอดจนพสกนิกรทั่วประเทศ ให้นำกลับไปคิดใคร่ครวญไตร่ตรองเพื่อช่วยกันหาแนวทางปรับปรุงแก้ไขสถานการณ์ให้ดีขึ้น

พระบรมราโชวาทในปีพ.ศ.2517 ที่ว่า “การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น คือ ความพอดี พอกิน พอใช้” จึงมีความสำคัญต่อบริบททางการเมืองและการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยในขณะนั้นเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากระยะนั้นหลังจากเหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม 2516 เป็นการเมืองแห่งยุคประชาธิปไตย มีการชุมนุมเรียกร้องสิทธิมากมาย จากการที่ประชาชนถูกปิดกั้นการใช้สิทธิดังกล่าวมานานตั้งแต่ยุคจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในปีพ.ศ.2500 ส่วนปัญหาสังคมก็ยังมีมาก

เช่นกัน จากผลกระทบที่ประเทศไทยถูกใช้เป็นฐานทัพของสหรัฐอเมริกาเพื่อทำสงครามเวียดนาม ปัญหาโสเภณี เมียเช่า เด็กลูกครึ่ง ความไม่เป็นธรรม ได้สะท้อนถึงความไม่มีสุขในสังคมขณะนั้น

นอกจากนี้จากการที่พระองค์ทรงพระราชทานพระบรมราโชวาทแก่ผู้สำเร็จการศึกษาของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม พ.ศ.2517 ได้สะท้อนการวิเคราะห์ความเห็นของพระองค์ต่อแนวทางการพัฒนาประเทศที่ก่อให้เกิดปัญหาจากการขยายตัวของภาคเศรษฐกิจเป็นหลัก ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 จนถึงกลางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 3 (พ.ศ.2517) จึงทรงเน้นกรณีพอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่ในเบื้องต้นก่อน เมื่อมีพื้นฐานความมั่นคงพร้อมพอสมควรแล้วจึงสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจให้สูงขึ้น คือแทนที่จะเน้นการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมนำการพัฒนาประเทศ ควรที่จะสร้างความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจขั้นพื้นฐานก่อน นั่นคือทำให้ประชาชนในชนบทส่วนใหญ่พอกินพอใช้ก่อน หรืออาจจะกล่าวได้ว่าแนวทางการพัฒนาที่เน้นการกระจายรายได้ เพื่อสร้างพื้นฐานความมั่นคงทางเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศก่อนที่จะเน้นการพัฒนาในระดับที่สูงขึ้นไป

ต่อมาในวันที่ 4 ธันวาคม 2517 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทาน พระราชดำรัสเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาโดยทรงย้ำว่า “เรามีพอกอยู่ พอกิน” พร้อมทั้งยังทรงขอให้ทุกคนมีความปรารถนาที่จะให้เมืองไทยพอกอยู่ พอกินและมีความสุข แต่เมื่อทิศทางการพัฒนาประเทศมิได้เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่พระราชประสงค์ พระองค์จึงยังทรงงานตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ โดยมีเป้าหมายสุดท้าย คือการสร้างพอกอยู่ พอกินให้กับประชาชนชาวไทยทุกคน โดยมีวิธีดำเนินการที่สรุปได้จากพระราชดำรัสในปีต่อ ๆ มา (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2556) ซึ่งแสดงให้เห็นในเรื่องต่าง ๆ ได้แก่

1. การปรับปรุงสภาพทางกายภาพของพื้นที่เป็นปัญหา เพื่อให้ประเทศไทยเป็นสุวรรณภูมิ
2. การพัฒนาและใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม เน้นการประหยัดแต่ถูกหลักวิชาการ
3. ส่งเสริมการผลิตที่หลากหลาย (Diversification) เพื่อลดความเสี่ยงและช่วยให้เกิดกระแสรายได้ (Cash-Flow)
4. ส่งเสริมให้มีสถาบันหรือองค์กรเกษตรกรเข้ามาช่วยแก้ไขปัญหา เช่น ธนาคารข้าว ธนาคารโค-กระบือ กลุ่มออมทรัพย์ เป็นต้น

ประเทศไทยในระหว่าง พ.ศ.2531-2534 ได้ชื่อว่าเป็นยุคทองแห่งการพัฒนา เศรษฐกิจมีการขยายตัวในอัตราเฉลี่ยสูงกว่าร้อยละ 10 เป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์การพัฒนาของประเทศ แต่ก็มิได้แก้ปัญหาค่าความยากจนของชาวชนบทเป็นจำนวนมากได้ เกษตรกรจำนวนมากต้องสูญเสียที่ดิน เนื่องจากที่ดินราคาแพง เกษตรกรต้องการขายที่ดินมากกว่าใช้ทำกิน ขณะเดียวกันปัญหาสังคมในรูปแบบใหม่ คือโรคเอดส์และยาเสพติด โดยเฉพาะอย่างยิ่งยาบ้าที่ได้เริ่มเป็นปัญหาใหญ่ จึงเป็นการ

ตอกย้ำว่าการขยายตัวทางเศรษฐกิจแต่เพียงอย่างเดียวอาจจะเป็นแนวทางที่ไม่ถูกต้องกับการแก้ปัญหา พระองค์จึงได้นำเศรษฐกิจพอเพียงในรูปของทฤษฎีใหม่ออกเผยแพร่ ซึ่งทฤษฎีใหม่เป็นทฤษฎีที่เกิดจากประสบการณ์ของพระองค์ท่าน จากการที่พระองค์ทรงได้ลงมือทดลอง ปฏิบัติมาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน (ทฤษฎีใหม่จะกล่าวในบทที่ 9 ต่อไป) นอกจากนี้แล้วพระองค์ยังเป็นห่วงในเรื่อง “ความโลภของคน” อันเป็นผลมาจากการที่เศรษฐกิจขยายตัวอย่างรวดเร็วอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ความพอเพียง พอสมควร ตามอัตภาพนั้นเป็นจุดเน้นของพระองค์มาโดยตลอด จุดเน้นดังกล่าวแท้ที่จริงมิได้เป็นประเด็นทางศีลธรรม แต่เป็นประเด็นของการลดความเสี่ยงอันเกิดจากสภาพความไม่แน่นอนในทุกด้าน โดยมีสภาพดิน ฟ้าและอากาศ เป็นรูปธรรมที่ชัดเจนสำหรับอาชีพทางการเกษตรกรรม

ซึ่งเมื่อเกิดวิกฤติทางเศรษฐกิจในปีพ.ศ.2540 แล้ว พระองค์ได้ทรงขยายความให้เห็นถึงรูปธรรมของการไม่ประมาทตนของความโลภ ความเห็นแก่ได้ โดยไม่คำนึงถึงผลได้ ผลเสียแก่ตนเอง และผู้อื่นอย่างละเอียด ซึ่งพระองค์ทรงมีหลักการในการทำโครงการว่า จะต้องทำด้วยความรอบคอบ และอย่าตาโตเกินไป และเมื่อมีปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจที่รุนแรงที่สุดในประเทศไทยเคยประสบมา จึงมีพระราชดำรัสที่มีการกล่าวอ้างกันอยู่เสมอว่า

...ถ้าสามารถที่จะเปลี่ยนไปทำให้กลับเป็นเศรษฐกิจแบบพอเพียงไม่ต้องทั้งหมด แม้แค่ครึ่งหนึ่งก็ต้อง อาจจะมีสักเศษหนึ่งส่วนสี่ก็จะสามารถอยู่ได้...

ตามพระราชดำรัสดังกล่าว ชี้ให้เห็นว่าพระองค์เข้าพระทัยว่าสาเหตุของวิกฤติเศรษฐกิจที่ประเทศไทยประสบอยู่นั้น เนื่องจากประเทศไทยได้ดำเนินเศรษฐกิจแบบค้าขาย (Trade Economy) (นันทนีย์ กมลศิริพิชัยพร, 2549 : 265) จึงได้ทรงเน้นย้ำว่า ถ้าสามารถจะเปลี่ยนไปทำให้กลับเป็นเศรษฐกิจแบบพอเพียง โดยพระองค์ทรงใช้คำภาษาอังกฤษว่า Self Sufficient Economy ซึ่งก็ได้เน้นว่าอาจจะสักเศษหนึ่งส่วนสี่ของระบบเศรษฐกิจทั้งหมด มีความหมายว่า ถ้าหากประเทศไทยเป็นเศรษฐกิจแบบค้าขายทั้งหมดก็ขอให้ลดลงเหลือเพียงร้อยละ 75 และให้มีส่วนที่เป็นเศรษฐกิจพอเพียงร้อยละ 25 ในส่วนนี้มีได้หมายความว่า จะไม่มีการซื้อขายแลกเปลี่ยน แต่ขอให้มีความสามารถที่จะพึ่งพาตัวเองในระดับพื้นที่ (ไม่ใช่เศษหนึ่งส่วนสี่ของพื้นที่แต่เป็นเศษหนึ่งส่วนสี่ของการกระทำ)

2. ขบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง

บทเรียนจากการพัฒนาทำให้หลายหน่วยงานได้ให้ความสนใจและทำการค้นคว้าเพื่อพัฒนาความเข้าใจในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมากขึ้น สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ในฐานะหน่วยงานหลักในการวางแผนพัฒนาประเทศ ตระหนักถึงความสำคัญของพระราชดำริดังกล่าวเช่นกัน จึงได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิจากสาขาต่าง ๆ มาร่วมพิจารณา

กลั่นกรองพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ได้พระราชทานในโอกาสต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียง และสรุปออกมาเป็นนิยาม ความหมายและอัญเชิญมาเป็นปรัชญาแนวทางในการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในฉบับที่ 9 และใช้ต่อเนื่องมาจนกระทั่งฉบับที่ 11 ซึ่งเป็นฉบับปัจจุบัน

การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงนี้จะเป็นการเสริมพลังให้ประเทศไทยสามารถพัฒนาไปได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน มีศักดิ์ศรีในเวทีโลกภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ เนื่องจากแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียงสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ในการพัฒนาประเทศ ที่เน้นการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับการสร้างฐานรากทางเศรษฐกิจและสังคมให้เข้มแข็ง รักษาความสมดุลและทรัพยากรในมิติต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นการเชื่อมโยงบูรณาการที่พร้อมรับกับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างรู้เท่าทัน อันนำไปสู่ความอยู่เย็นเป็นสุขของประชาชนคนไทย

2.1 วัตถุประสงค์และเป้าหมาย

วัตถุประสงค์หลักของการสร้างขบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง คือมุ่งสร้างกระแสสังคมให้มีการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้ได้อย่างเหมาะสมและเกิดการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการดำรงชีวิตและวิถีปฏิบัติ ตลอดจนปรับแนวทางการพัฒนาให้สอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง

ส่วนเป้าหมายเป็นการสร้างขบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงแบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือ 1) เป้าหมายการดำเนินการขับเคลื่อนในระยะ 4 ปี (พ.ศ.2546-2550) ประกอบด้วยการรณรงค์สร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง พัฒนาแนวคิดและองค์ความรู้ พัฒนาระบบการเรียนรู้และพัฒนาเครือข่ายเรียนรู้และสร้างบุคลากร และ 2) เป้าหมายระยะยาว เป็นผลที่คาดหวังจากการดำเนินงานขับเคลื่อนอย่างเป็นขบวนการ

2.2 แนวทางการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง

การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการมุ่งให้เกิดการนำไปใช้เพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติดังกล่าวข้างต้น โดยการขับเคลื่อนเพื่อให้เกิดการดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดผลสำเร็จได้นั้น จำเป็นต้องกำหนดแนวทางหรือยุทธวิธีในการดำเนินงานอย่างเป็นขั้นตอนและชัดเจน ดังนี้ (คณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, 2547 : 22-25)

2.2.1 เชื่อมโยงกลุ่ม หรือบุคคลที่มีการดำเนินกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสร้างแกนเครือข่ายในการสานต่อองค์ความรู้และรวมพลังเครือข่ายในการดำเนินกิจกรรมให้ไปในทิศทางเดียวกันนำไปสู่การสร้างกระแสเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มย่อย (Many Small Movements) ที่มีความหลากหลาย ซึ่งจะก่อให้เกิดการสร้างพื้นฐานของการขับเคลื่อนต่อไป

2.2.2 ร่วมมือระหว่างแกนเครือข่าย โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการถอดบทเรียนเศรษฐกิจพอเพียงจากกิจกรรมตัวอย่างที่เป็น

รูปธรรม ทุกสาขาอาชีพ ทุกระดับ ทั้งนี้ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมและหลายหลายจะเป็นเครื่องมือที่มีพลังในการสื่อความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมได้

2.2.3 พัฒนาแนวคิดให้ชัดเจน โดยการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาที่มีหลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญานำทาง

2.2.4 สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกภาคส่วนได้มีประสบการณ์ที่จะผ่านกระบวนการ ได้ไตร่ตรองและเรียนรู้จากการปฏิบัติเพื่อตระหนักถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิต ซึ่งจะนำไปสู่พลังศรัทธาและฉันทามติเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมอีกต่อหนึ่ง

2.2.5 การสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลง ประมวลองค์ความรู้และบทเรียนต่าง ๆ เพื่อประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ให้ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องและเกิดความสนใจเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง โดยเน้นการสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในทุกกลุ่มเป้าหมาย

2.2.6 ขยายผลในภาคส่วนต่าง ๆ ในหลายมิติ ให้เกิดพลังเครือข่ายที่มีแรงมากเพียงพอ (Momentum) ที่จะทำให้กระแสเศรษฐกิจพอเพียงขยายต่อไปเรื่อย ๆ จนเกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงในแต่ละพื้นที่อย่างกว้างขวาง

2.2.7 ปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการดำเนินชีวิต โดยน้อมนำเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นปรัชญานำทางชีวิต รวมทั้งเกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงทั่วประเทศ นำไปสู่การปรับเปลี่ยนระบบและโครงสร้างของสังคมและยึดหลักการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียงในที่สุด

สำหรับวิธีการในการขับเคลื่อนนั้น สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มุ่งประสานพลังในลักษณะพันธมิตรแห่งความร่วมมือ เน้นการเสริมพลังทางบวกโดยการถักทอเครือข่าย เพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงและเสริมพลังในการขับเคลื่อนให้ประชาชนทุกระดับตั้งแต่ระดับรากหญ้าจนถึงระดับมหภาค ได้นำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้อย่างจริงจัง โดยแบ่งออกเป็น 2 เครือข่ายหลักตามกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ เครือข่ายด้านประชาคมและชุมชน และเครือข่ายธุรกิจชุมชน โดยมีเครือข่ายสนับสนุนที่ร่วมมือกันทำงานตามภารกิจ 3 ด้าน คือ 1) เครือข่ายพัฒนาวิชาการและการส่งเสริมการวิจัย 2) เครือข่ายสร้างกระบวนการเรียนรู้ และ 3) เครือข่ายสร้างความเข้าใจและเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ การทำงานของแต่ละเครือข่ายนั้นจะมีลักษณะกึ่งเวทีเปิดที่สามารถเชิญคนภายนอกจากภาคส่วนอื่น ๆ มาร่วมแสดงความคิดเห็นและร่วมมือในกิจกรรมตามประเด็นความสนใจ เป็นการทำงานเชิงรุก ระดมพลังจากภาคส่วนต่าง ๆ มีแกนกลางในการขับเคลื่อน 3 ระดับ ได้แก่ 1) คณะที่ปรึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิ คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง 2) กลุ่มงานเศรษฐกิจพอเพียง และ 3) ส่วนเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งเป็นหน่วยปฏิบัติงาน

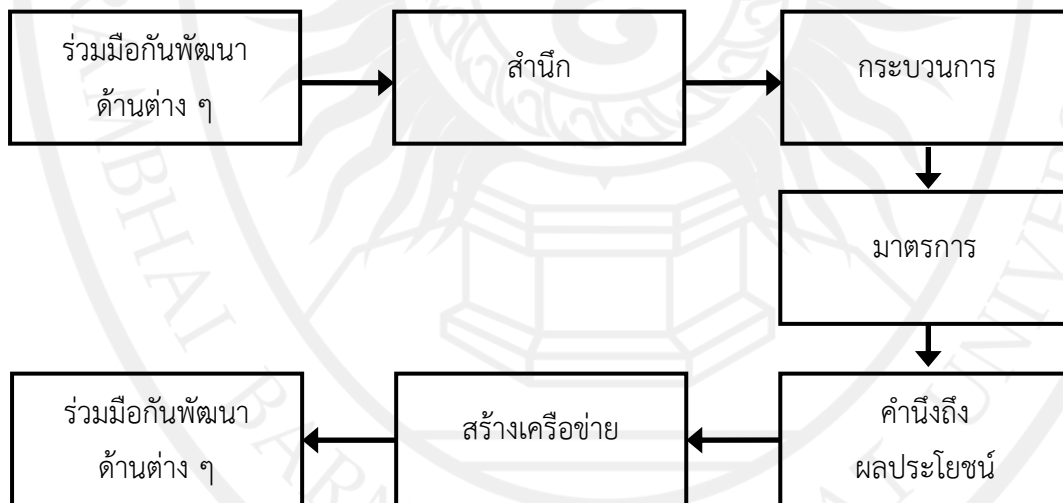
3. ปัจจัยในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง

กรมการพัฒนาชุมชน (2548 : 34-40) ได้กล่าวว่า จุดแข็งของสังคมไทยที่สามารถนำมาเป็นปัจจัยในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนแบ่งออกได้เป็น 3 ปัจจัย ดังนี้

3.1 ปัจจัยทุนทางสังคม

ทุนทางสังคมแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ คือ 1) ทุนทางสังคมที่เป็นรูปธรรม หมายถึง ทุนที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น และทุนทางสังคมที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น นวัตกรรม เทคโนโลยี เป็นต้น และ 2) ทุนทางสังคมที่เป็นนามธรรม ที่ไม่สามารถมองเห็นได้ แต่สามารถรับรู้ได้ เช่น วัฒนธรรม ประเพณี ศาสนา ความรู้ในสังคม ความสามัคคี ความไว้วางใจ ความเป็นชุมชน เป็นต้น

กระบวนการขับเคลื่อนทุนทางสังคมเริ่มจากปัญหาชุมชน โดยทั่วไปแล้วคนในชุมชนจะกระตือรือร้นรวมกลุ่มกันเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น และปัญหานั้นส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ในชุมชน การสร้างสำนึกร่วมกันในการร่วมมือกันแก้ปัญหาเกิดขึ้นอย่างธรรมชาติ นำมาซึ่งกระบวนการของการรวมกลุ่มกันของคนในชุมชน เพื่อสร้างและปกป้องผลประโยชน์ของชุมชน เมื่อการรวมกลุ่มประสบความสำเร็จชุมชนจำเป็นต้องสร้างเครือข่ายกับชุมชนอื่น ๆ ที่ประสบปัญหา เช่นเดียวกันเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความรู้และร่วมมือกันสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ชุมชน รวมทั้งนำไปสู่ความร่วมมือในการพัฒนาต่อไปด้วย ดังแสดงในภาพที่ 8.2

ภาพที่ 8.2 แสดงกระบวนการขับเคลื่อนทุนทางสังคม

ที่มา : กรมการพัฒนาชุมชน (2548 : 35)

การสร้างกิจกรรมในการขับเคลื่อนสามารถจัดทำได้หลายรูปแบบ เช่น การเผยแพร่เอกสารพระราชดำรัส จัดทำสื่อเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว การศึกษาดูงาน โครงการเศรษฐกิจพอเพียง การเรียนรู้โครงการตามพระราชดำริทั่วประเทศ เป็นต้น

3.2 ปัจจัยการรวมกลุ่มและชุมชนเข้มแข็ง

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่ม ผู้นำจะมีส่วนสำคัญอย่างมากในการที่จะนำพาสมาชิกกลุ่มให้รู้จักร่วมกันคิด เรียนรู้ มีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางแผนแม่บทชุมชนอย่างมีระบบ โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ที่จะมีต่อกกลุ่มเป็นหลักในการตัดสินใจ เมื่อแต่ละกลุ่มมีความเข้มแข็งในระดับหนึ่งแล้วต้องขยายออกไปสู่การสร้างเครือข่ายกับชุมชนอื่น กลุ่มในเครือข่ายต้องร่วมใจกันทำงาน มีความสุจริตใจเป็นที่ตั้งจะเป็นส่วนเสริมให้การสร้างเครือข่ายเป็นพลังขับเคลื่อนการพัฒนาบนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้เกิดผลในการปฏิบัติอย่างแท้จริง

การสร้างกิจกรรมการขับเคลื่อน คือการสร้างผู้นำ มีการติดตามและประเมินผลสรุปทเรียนอย่างต่อเนื่อง ปัจจัยสำคัญคือมีสถานที่ในการทำงาน มีแหล่งเงินทุนและมีหลักสูตรที่จะเรียนรู้

3.3 ปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติ

ในแต่ละชุมชนย่อมมีทรัพยากรที่แตกต่างหลากหลาย ต้องมีกระบวนการสร้างจิตสำนึกชุมชนในการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน สร้างองค์ความรู้ทำความเข้าใจในศักยภาพของทรัพยากรของชุมชนและประเทศ กำหนดข้อบังคับให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างเป็นธรรมและร่วมกัน เฝาระวังไม่ให้มีการทำลายทรัพยากร อนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรให้มีใช้อย่างยั่งยืน สรุปทเรียนผลของความสำเร็จและความล้มเหลวจากการพัฒนาที่ผ่านมาของสังคมไทย โดยเฉพาะผลจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติโดยไม่คำนึงถึงอนาคต

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกาภิวัตน์ นอกจากปัจจัยขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงทั้ง 3 ชั้นแล้ว ชุมชนยังต้องเรียนรู้วิธีการที่จะจัดการนำผลของการเปลี่ยนแปลงหรือผลกระทบของกระแสโลกาภิวัตน์มาใช้ให้เป็นประโยชน์ ให้สามารถอยู่รอดได้ด้วยการเตรียมพร้อมสร้างภูมิคุ้มกันสังคมให้เกิดขึ้นบนพื้นฐานของการรู้จักตนเอง การรู้จักเลือกสิ่งต่าง ๆ แล้วนำมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาใช้ในการเสริมสร้างผลกระทบในแง่บวกและสร้างภูมิคุ้มกันต่อผลกระทบในแง่ลบ ดังนี้

1. เพิ่มความรู้และขีดความสามารถของคนในชุมชน เพื่อให้รู้จักตนเอง มีศักยภาพการเรียนรู้ รู้จักทุนทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนตนเองในระดับที่สามารถวิเคราะห์ข้อมูลที่มีอยู่ให้สามารถทำความเข้าใจผลกระทบของการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้เกิดปัญญา ความรู้ คือรู้เขารู้เรา ทั้งในระดับตนเอง ครอบครัว ชุมชน ประเทศชาติและระดับโลก เพื่อจะผลักดันให้เกิดการเตรียมความพร้อมและรู้จักใช้ประโยชน์จากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในกระแสโลกาภิวัตน์ได้เป็นอย่างดี

2. สนับสนุนให้เกิดการบริหารจัดการที่ดี การสนับสนุนในระดับต่าง ๆ ทั้งในระดับการจัดการชีวิตตนเอง จัดการภายในครอบครัว จัดการในชุมชนและวิชาชีพในระดับต่าง ๆ โดยอาจเริ่มจากการส่งเสริมให้เกิดความโปร่งใส การจัดทำบัญชีที่ดี การมีส่วนร่วมรับฟังความคิดของผู้อื่น การปฏิบัติที่เป็นธรรมต่อทุกฝ่ายและการสนับสนุนให้เกิดการรวมกลุ่มและสร้างเครือข่ายทางการผลิตและการจำหน่าย รวมถึงการส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ความรู้ข้อมูลข่าวสาร เทคโนโลยีต่าง ๆ ด้วย

3. ใช้ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่เป็นองค์รวมเพื่อความสมดุลและยั่งยืน เป็นยุทธศาสตร์ที่ให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมและมุ่งรักษาความสมดุลของการพัฒนา เพื่อให้เกิดความยั่งยืนของการใช้ทุนทั้งสามด้านอย่างเท่าเทียมกัน ได้แก่ ทุนทางสังคม ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางทรัพยากร โดยแต่ละท้องถิ่นแม้จะมีวิธีการแก้ไขปัญหาด้วยวิธีการที่ต่างกันไปตามลักษณะ สาเหตุและบริบทของแต่ละพื้นที่ แต่ก็สามารถสร้างเครือข่ายแห่งความร่วมมือ เพื่อให้เกิดผลการเรียนรู้ร่วมกัน รวมทั้งเชื่อมโยงผลประโยชน์ระดับท้องถิ่นและผลประโยชน์ระดับชาติเข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยการเรียนรู้จากธรรมชาติและประสบการณ์ในโลกกว้างของตนเองหรือจากการแลกเปลี่ยนกับผู้อื่น ให้เกิดเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ทุกคนช่วยกันพัฒนาชีวิตของตนเองและผู้อื่นร่วมกัน มีการสืบทอดและเรียนรู้เพื่อพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นและพัฒนาให้เป็นสังคมที่มั่นคงและยั่งยืนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้คุณธรรมและวัฒนธรรมเป็นตัวนำไม่ได้ใช้เงินตราเป็นตัวตั้ง

การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ

ในการปฏิบัติตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงนั้น มีหน่วยงานภาครัฐในระดับต่าง ๆ รวมทั้งชุมชน สถาบันและภาคเอกชนได้นำไปปฏิบัติ ขยายผลไปทั่วประเทศมีผลสำเร็จปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจน ดังตัวอย่างการดำเนินงานของ 4 กระทรวงหลักของภาครัฐ (นันทนีย์ กมลศิริพิชัยพร, 2549 : 278-279) คือ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงสาธารณสุขและกระทรวงมหาดไทย

1. กระทรวงศึกษาธิการ ได้ดำเนินการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

1.1 สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้ดำเนินโครงการวัฒนธรรมกู้ภัยเศรษฐกิจของชุมชนใน 12 เขตการศึกษา จำนวน 81 ชุมชน ประสบความสำเร็จจากการรวมกลุ่มร่วมมือ ร่วมคิด ร่วมพลัง ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ดูแลความเป็นอยู่และจัดระบบการประกอบอาชีพที่ทำอยู่เป็นพื้นฐานและเสริมอาชีพให้มีคุณภาพเป็นที่ยอมรับ นำรายได้มาสู่ประชาชนทุกชุมชนตามความสนใจและภูมิปัญญาชาวบ้านที่ร่วมกันดำเนินงาน ได้รับการเชิดชูเกียรติยกย่องผลงานที่ช่วยกันกู้ภัยเศรษฐกิจ ประสบความสำเร็จจากแนวคิดและหลักการของเศรษฐกิจพอเพียง

1.2 การจัดการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา ได้มีการนำแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่บรรจุเข้าไว้ในหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ทั้งในระดับประถม

และมีชัยม เป็นการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริง มีการสนับสนุนงบประมาณ อบรมครูแกนนำ จัดทำหนังสือเผยแพร่ ส่งเสริมสนับสนุนให้โรงเรียนแกนนำจัดนิทรรศการแสดงผลงานของโครงการ จัดพิมพ์เอกสารเสริมความรู้เศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่

1.3 เศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาระดับอุดมศึกษา ได้มีการพัฒนาหลักสูตรทั้งในระดับปริญญาตรีและปริญญาโท โดยเฉพาะอย่างยิ่งมหาวิทยาลัยราชภัฏทั่วประเทศ ที่มีปรัชญาการศึกษาที่มุ่งเน้นการพัฒนาท้องถิ่น ได้ทำการปรับการเรียนการสอนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ไว้ในรายวิชาของหมวดการศึกษาทั่วไป ซึ่งนักศึกษาทุกคนจะต้องเรียน นอกจากนี้หัวข้อการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียงก็มีแนวโน้มว่าจะเป็นประเด็นการวิจัยที่ได้รับความสนใจมากขึ้น

2. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้ดำเนินการจัดสถานที่สาธิตและดูงานด้านเกษตรทฤษฎีใหม่และเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ ดังนี้

2.1 ภาคเหนือ จำนวน 3 แห่ง คือโครงการแปลงตัวอย่างทฤษฎีใหม่ที่จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงรายและจังหวัดพิษณุโลก

2.2 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 5 แห่ง คือโครงการแปลงตัวอย่างทฤษฎีใหม่ที่จังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดนครพนม จังหวัดสกลนคร จังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดนครราชสีมา

2.3 ภาคกลาง จำนวน 6 แห่ง คือโครงการแปลงตัวอย่างทฤษฎีใหม่ที่จังหวัดสระบุรี จังหวัดสระแก้ว จังหวัดจันทบุรี จังหวัดเพชรบุรี จังหวัดฉะเชิงเทราและจังหวัดนครนายก

2.4 ภาคใต้ จำนวน 4 แห่ง คือโครงการแปลงตัวอย่างทฤษฎีใหม่ที่จังหวัดพัทลุง จังหวัดสงขลา จังหวัดนครศรีธรรมราชและจังหวัดนราธิวาส

นอกจากนี้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ยังได้ดำเนินโครงการที่สำคัญ 4 โครงการ คือโครงการนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในทุกภูมิภาค ศูนย์เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนในระดับหมู่บ้าน โครงการยุวเกษตรกรต้นกล้าและโครงการสบู่น้ำดื่ม

3. กระทรวงสาธารณสุข สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาได้ดำเนินโครงการพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์สุขภาพชุมชนตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง โดยเข้าไปส่งเสริมและพัฒนาให้ผลิตภัณฑ์สุขภาพชุมชนที่ผลิตโดยกลุ่มในชุมชนได้แก่ อาหาร เครื่องสำอาง ยาสมุนไพร ที่มีคุณภาพมาตรฐานได้รับการรับรองอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ให้ผู้บริโภคได้บริโภคอย่างปลอดภัย เป็นการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าให้ผลิตภัณฑ์ชุมชน อันจะเป็นการสร้างรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชน แก้ไขปัญหาความยากจนในชุมชน ซึ่งสามารถดำเนินการได้มากกว่า 77 แห่ง มีผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการพัฒนาแล้วทั้งสิ้นกว่า 11,791 รายการ ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่ถูกต้องตามกฎหมาย 7,910 รายการ คิดเป็นร้อยละ 79.28 จากกลุ่มผู้ผลิตในชุมชนจำนวน 4,761 กลุ่ม

4. กระทรวงมหาดไทย ได้กำหนดนโยบายขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง โดยให้ผู้ว่าราชการจังหวัดทั่วประเทศน้อมนำแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงมาดำเนินการอย่างจริงจังและต่อเนื่อง โดยทำการณรงศ์ ส่งเสริมและสนับสนุนให้ทุกหมู่บ้าน ชุมชน นำแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ให้เหมาะสมในระดับครัวเรือนและชุมชนเป็นการเพิ่มความเข้มแข็งให้กับชุมชน ซึ่งสามารถได้หมู่บ้านและชุมชนต้นแบบจังหวัดละ 1 หมู่บ้านรวม 75 หมู่บ้านที่ได้มีการนำแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้และประสบความสำเร็จเป็นรูปธรรม สามารถนำไปเป็นตัวอย่างให้แก่หมู่บ้านและชุมชนอื่น ๆ ได้ ทั้งในด้านความพอประมาณ การมีภูมิคุ้มกัน ความมีเหตุผล การใช้เงื่อนไขความรู้ และเงื่อนไขคุณธรรมในการดำรงชีวิต ซึ่งในปัจจุบันกรมการพัฒนาชุมชนได้เป็นเจ้าภาพในการจัดการประกวดหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงในทุกภูมิภาคของจังหวัดในประเทศไทย

ดังนั้นเป้าประสงค์หลักในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเป็นการมุ่งสร้างกระแสสังคมให้มีการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้อย่างเหมาะสม และเกิดกระบวนการที่คืนในการดำรงชีวิตและวิถีการปฏิบัติ ตลอดจนนำไปสู่การปรับแนวทางการพัฒนาให้อยู่บนพื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียง

ในส่วนของภาคธุรกิจเอกชนที่ยังมีความขัดแย้งในคำว่า “พอเพียง” กับ คำว่า “กำไรสูงสุด” นั้นนายอาซวี เตาลานนท์ อดีตประธานหอการค้าไทยและอดีตผู้บริหารบริษัทเอกชนขนาดใหญ่ ได้แสดงความคิดเห็นว่า “...เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับธุรกิจโดยไม่ขัดกับหลักการ ทำกำไร การได้มาซึ่งกำไรต้องไม่เอาไรต์เอาเปรียบผู้อื่นหรือแสวงหากำไรจนเกินควร เกินเหตุ ขูดรีดหรือเบียดบังสังคม...เศรษฐกิจพอเพียงไม่ได้ห้ามไม่ให้ลงทุนหรือขยายธุรกิจแต่เน้นไม่ให้เกิดมากเกินไป ควรลงทุนให้เหมาะกับธุรกิจของตัวเอง...” (ทวี มีเงิน, 2549 : 2) ซึ่งการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้นอกจากความพอประมาณจะต้องมีความสมเหตุสมผลแล้ว ความพอประมาณยังต้องมีการรองรับด้วยภูมิคุ้มกันที่ดีด้วย ซึ่งภูมิคุ้มกันที่ดีเชิงเศรษฐกิจที่สามารถแสดงให้เห็นเป็นรูปธรรมที่ดีคือการบริหารความเสี่ยง (Risk Management) เช่น การตัดสินใจลงทุนหรือการกู้เงินเพื่อประกอบธุรกิจต้องพิจารณาความพอประมาณตามความสามารถในการชำระหนี้ นอกจากนี้จึงพิจารณาองค์ประกอบการมีภูมิคุ้มกันที่ดี ซึ่งจะต้องพิจารณาแนวโน้มของธุรกิจ การแข่งขันทางตลาดและปัจจัยอื่น ๆ ซึ่งการจะดำรงตนในสังคมทุนนิยมอย่างก้าวหน้าแต่พอเพียง จึงเป็นหนทางเลือกที่ต้องมาจากสามองค์ประกอบและสองเงื่อนไข โดยเฉพาะเงื่อนไขคุณธรรม

นฤมล สะอาดโหม (2549 : 84-86) มีความเห็นว่า องค์กรเอกชนส่วนมากใช้หลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่แล้วในการบริหารงาน เพราะถึงแม้องค์กรเอกชนมีความปรารถนาที่จะสร้างกำไรให้มากที่สุดก็ตาม แต่ก็จะถูกจำกัดด้วยปริมาณเงินทุนที่มีและปริมาณเงินทุนที่คงไว้ให้พอเพียงกับความเสี่งด้านต่าง ๆ ขององค์กร การตัดสินใจด้านการเงินการลงทุนวันนี้จึงอยู่บนหลักของความมีเหตุผล มีการบริหารความเสี่ยงเป็นภูมิคุ้มกันที่ดี ดังตัวอย่างการดำเนินธุรกิจ ดังนี้

1. ธุรกิจธนาคาร

ธุรกิจธนาคารมีมาตรการของการบริหารความเสี่ยงตามแนวทางในระดับนานาชาติ ประกอบด้วยหลัก 3 ประการ คือ

1.1 การดำรงเงินทุนให้พอเพียงกับความเสี่ยงแต่ละประเภทที่ทางคณะกรรมการกำหนด หากเงินทุนปรากฏบงบการเงินในปีใดน้อยไปกว่าที่ควรจะเป็น ภายใต้วิธีการคำนวณที่กำหนดไว้ ธนาคารจำเป็นต้องชี้แจงต่อผู้ตรวจสอบและมีแผนการรองรับใดที่จะใช้แก้ไขสถานการณ์ เช่น การขายสินทรัพย์ที่มีความเสี่ยงสูงเกินออกไปจากส่วนของสินทรัพย์ลงทุน เป็นต้น และหากเงินทุนมีน้อยกว่าที่กำหนดไว้มากเกินไป ทางผู้ตรวจสอบสามารถเข้ามาตรวจสอบโดยละเอียดและอาจพิจารณาไปถึงการดำเนินแผนป้องกันความเสี่ยง หากมีความจำเป็น

1.2 การกำหนดให้มีการตรวจสอบการบริหารงานและมาตรการด้านการบริหารความเสี่ยงในส่วนอื่น ๆ ที่นอกเหนือไปจากเรื่องลงทุน

1.3 การดำเนินธุรกิจภายใต้หลักธรรมาภิบาล มีความโปร่งใสและเป็นไปตามระเบียบ ข้อกำหนดของตลาด

เมื่อพิจารณาแล้วพบว่า มาตรการเหล่านี้มีความสอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ภายใต้องค์ประกอบ ดังนี้

ความพอประมาณ ในการดำเนินธุรกิจ แม้ผู้ถือหุ้นจะต้องการกำไรสูงสุด แต่ผู้บริหารต้องเลือกและจำกัดการลงทุนที่ไม่ควรจะมีความเสี่ยงสูงเกินไป อันจะส่งผลให้มูลค่าการลงทุนของผู้ถือหุ้นอยู่ในสภาวะมีความเสี่ยงสูง

ความมีเหตุผล ผู้บริหารจะทำการใด ๆ ก็ตามต้องเป็นไปด้วยความสมเหตุสมผล การตรวจสอบจะสามารถลดความสูญเสียที่อาจเกิดขึ้นกับผู้ถือหุ้นและผู้ที่ทำธุรกิจร่วมกับธนาคาร

ภูมิคุ้มกันที่ดี ธนาคารต้องคงไว้ซึ่งเงินลงทุนที่เพียงพอเหมาะสม เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีกับผู้ถือหุ้นและผู้ที่ทำธุรกิจร่วมกับธนาคาร

เงื่อนไขความรู้ ผู้บริหารธนาคารต้องมีความรู้ ความเข้าใจในการประเมินและวิเคราะห์ความเสี่ยงของการตัดสินใจ เพื่อให้สามารถดำเนินธุรกิจตามมาตรการกำกับดูแล

เงื่อนไขคุณธรรม ต้องดำเนินธุรกิจภายใต้หลักธรรมาภิบาล มีความโปร่งใสเป็นไปตามระเบียบและข้อกำหนดของตลาด

2. องค์กรธุรกิจ

อีกกรณีตัวอย่างหนึ่ง คือบริษัทแพรรันต้า จิวเวลรี่ เป็นบริษัทที่ทำธุรกิจเกี่ยวกับเครื่องประดับที่มีรายได้ถึง 3,160 ล้านบาท ในปีพ.ศ.2547 และมีการขยายตัวเฉลี่ยปีละ 12 % มีพนักงานในองค์กรรวม 3,500 คน มีแนวทางการบริหารธุรกิจในภาพรวมที่มีความสอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (อ้างถึงใน นันทนีย์ กมลศิริพิชัยพร, 2549 : 296) ได้

ระบุว่า บริษัทแพรรด้า จิวเวลรี่ เป็นองค์กรธุรกิจที่มีแนวทางการบริหารงานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

ด้านความพอประมาณ บริษัทมีความพอประมาณในด้านการผลิตและรับ การส่งสินค้า โดยเน้นการผลิตเพื่อกลุ่มลูกค้าชั้นดีที่มีช่องทางการขายชัดเจนว่าการขยายกำลังการผลิตอย่างกว้างขวาง และมีความพอประมาณในการแสวงหากำไร อาทิ ยึดหลักความเสี่ยงปานกลาง เพื่อกำไรปกติ โดยให้ความเป็นธรรมต่อคู่ค้าทางธุรกิจ ผู้ถือหุ้น สังคม สิ่งแวดล้อมและพนักงาน ไม่เอาเปรียบบุคคลที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้กำไรสูงสุด ยึดถือหลักการแบ่งปันและไม่เบียดเบียนเพื่อให้คู่ค้าทางธุรกิจดำรงอยู่ได้ ทำให้คู่ค้าไว้วางใจและมีโอกาสธุรกิจใหม่มาเสมอ ขณะเดียวกันยังความพอประมาณในการก่อกำหนดและขยายการลงทุน แม้อัตติบริษัทจะกู้ยืมเงินจากต่างประเทศในช่วงวิกฤติเศรษฐกิจ โดยไม่มีการป้องกันความเสี่ยง ส่งผลให้บริษัทไม่สามารถชำระหนี้บางส่วนได้ตามกำหนด แต่ปัจจุบันบริษัทได้มีการปรับโครงสร้างหนี้ทั้งหมดและรักษาสัดส่วนหนี้ต่อทุนไม่ให้เกินกำหนด

ด้านความมีเหตุผล บริษัทรู้จักลูกค้า รู้จักตลาด รู้จักคู่แข่งและรู้จักตนเอง โดยเข้าใจความสามารถหลักในการผลิตเครื่องประดับบนเรือนทองคำหรือนิโอรเงินในช่วงราคา 5-250 เหรียญสหรัฐ ทั้งยังใช้กระบวนการผลิตอย่างมีประสิทธิภาพในการขยายการผลิตไปยังประเทศที่มีแรงงานถูกกว่า เพื่อรักษาการแข่งขันในตลาดล่าง ขณะที่แรงงานไทยมีความประณีตสูงในการเจียรไนพลอยระดับบน

ด้านการมีภูมิคุ้มกันที่ดี ในการพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง โดยกระจายตลาดเพื่อลดความเสี่ยง ควบคุมกระบวนการจัดหาวัตถุดิบโดยให้ราคาตัวแทนจำหน่ายอย่างเหมาะสม เพื่อรักษาความสัมพันธ์ระยะยาวและสะสมเงินออม โดยมีนโยบายไม่จ่ายปันผล ไม่เกินร้อยละ 60 ของกำไรสุทธิและประเมินความเสี่ยงล่วงหน้าจากการผันผวนของอัตราแลกเปลี่ยน โดยการใช้สัญญาซื้อขายเงินตราล่วงหน้า

ดังนั้นอาจกล่าวสรุปได้ว่า ตัวอย่างขององค์กรธุรกิจเอกชนสามารถนำหลักการของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้กับการดำเนินธุรกิจและยังเป็นการส่งเสริมให้การบริหารองค์กรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและมีความมั่นคงอีกด้วย

การส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน

การส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน เพื่อให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจ เกิดกระบวนการเรียนรู้ ตลอดจนตระหนักถึงคุณค่าของการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นันทนีย์ กมลศิริพิชัยพร (2549 : 280) กล่าวว่า ควรดำเนินงานใน 3 ระดับ ดังนี้

1. ระดับจิตสำนึก เกิดขึ้นจากการที่สมาชิกในชุมชนแต่ละชุมชนตระหนักถึงความสุขและความพอใจในการใช้ชีวิตอย่างพอดี (มีความสันโดษ) และรู้สึกถึงความพอเพียง คือดำเนินชีวิตอย่าง

สมณะ เรียบง่าย ประกอบสัมมาอาชีพหาเลี้ยงตนเองได้อย่างถูกต้องไม่อดอยากหรือโงกแล้วตักดวงหรือเบียดเบียนผู้อื่นจนเกินความจำเป็น แต่คิดเพื่อแบ่งปันไปยังสมาชิกคนอื่น ๆ ในชุมชนด้วย อย่างไรก็ตามแม้ว่าระดับความพอเพียงของสมาชิกแต่ละคนจะไม่เท่ากัน แต่สมาชิกทุกคนที่ดำเนินชีวิตตามหลักการเศรษฐกิจพอเพียงมีความเห็นสอดคล้องกันในการยึดมั่นหลัก 3 ประการ คือ

1.1 การใช้ชีวิตบนพื้นฐานของการรู้จักตนเอง รู้จักพัฒนาตนเองด้วยการพยายามทำจิตใจให้ผ่องใส รวมทั้งมีความเจริญและมีความสุขในจิตใจอยู่เป็นประจำและต่อเนื่อง

1.2 การคิดพึ่งพาตนเองและซึ่งกันและกันในชุมชน ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เมื่อมีปัญหาจากการดำเนินชีวิตก็ให้ใช้สติปัญญาไตร่ตรองหาสาเหตุของปัญหาและแก้ไขปัญหไปตามสาเหตุและปัจจัยที่ก่อให้เกิด ด้วยความสามารถและศักยภาพที่ตนเองมีอยู่ก่อนที่จะคิดพึ่งพาผู้อื่นและมีการปรึกษาหารือถ้อยทีถ้อยอาศัยช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชน

1.3 การใช้ชีวิตอย่างพอเพียง รู้จักลดกิเลสและลดความต้องการของตนเองลงเพื่อให้เหลือแรงและเวลาในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ตลอดจนทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวมได้มากขึ้น

2. ระดับปฏิบัติ การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในระดับปฏิบัตินั้นประกอบด้วย 4 ชั้น คือ

2.1 สมาชิกในชุมชนควรยึดหลักของการพึ่งตนเอง คือต้องพยายามพึ่งตนเองให้ได้ในระดับครอบครัวก่อน ให้แต่ละครอบครัวมีการบริหารจัดการอย่างพอดีและประหยัด ไม่ฟุ่มเฟือย โดยสมาชิกแต่ละคนต้องรู้จักตนเอง เช่น รู้ข้อมูลรายรับรายจ่ายในครอบครัวและสามารถรักษาระดับการใช้จ่ายของตนเองไม่ให้เกินหนี้ สมาชิกจะต้องรู้จักศักยภาพที่มีอยู่ในตนเองและนำออกมาใช้ให้เกิดประโยชน์ที่สุด โดยเฉพาะการพึ่งตนเองในเรื่องของปัจจัย 4 ให้ได้ในระดับหนึ่ง

2.2 สมาชิกในชุมชนสามารถอยู่ได้อย่างพอเพียง คือการดำเนินชีวิตโดยยึดหลักทางสายกลางให้ตนเองอยู่อย่างสมดุล คือมีความสุขที่แท้ ไม่รู้สึกขาดแคลนจนต้องเบียดเบียนตนเองหรือผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม แต่ให้ดำเนินชีวิตแบบผสมผสาน คือมุ่งทำการเกษตรแบบพออยู่พอกิน ปลูกไว้กินเองก่อน หากเหลือจึงขายและขยายพันธุ์ รวมทั้งสนับสนุนให้มีการ “ลงแขก” เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกแทนการใช้เครื่องจักรเพื่อทุ่นแรง

2.3 สมาชิกทุกคนควรอยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร คือมีความคิดที่จะจ่ายแจกแบ่งปันไปให้ผู้อื่นซึ่งจะทำให้ได้เพื่อนและเกิดเป็นวัฒนธรรมที่ดี ในการที่จะช่วยลดความเห็นแก่ตัวและสร้างความพอเพียงให้เกิดขึ้นในจิตใจ เช่น ในการจัดการทรัพยากรป่านั้นสมาชิกที่อาศัยอยู่บริเวณป่าจะมุ่งเก็บผลผลิตจากป่าเพื่อมาใช้เพื่อการยังชีพอย่างพอเพียง พออยู่พอกิน พอเหลือจึงแจกจ่ายออกไปด้วยวิธีให้ไม่ใช่ด้วยวิธีการขาย ซึ่งเมื่อทำได้ดังนั้นก็ทำให้สมาชิกมีทรัพยากรใช้หมุนเวียนได้ตลอดทั้งปีอย่างพอเพียง เพราะเก็บไปเพื่อกินไม่ได้เก็บไปเพื่อเร่งหาเงิน ซึ่งการมีจิตใจที่แบ่งปันกันนี้จะเป็นพื้นฐานทำให้เกิดการรวมกลุ่มทางสังคมสร้างเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างสมาชิกต่อไป

2.4 สมาชิกทุกคนควรอยู่ดียิ่งขึ้นด้วยการเรียนรู้ คือต้องรู้จักพัฒนาตนเองโดยการเรียนรู้จากธรรมชาติและประสบการณ์ในโลกกว้างของตนเอง หรือจากการเรียนรู้ร่วมกันกับผู้อื่น จนเกิดเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ทุกคนช่วยกันพัฒนาชีวิตร่วมกัน

ในระดับปฏิบัตินี้จะมีกิจกรรมในชุมชนที่สอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามกลุ่มกิจกรรมหลัก ดังนี้

1. กิจกรรมการผลิต โดยเฉพาะในภาคการเกษตรที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม แต่ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนอย่างคุ้มค่าด้วยการหมุนเวียนทุนธรรมชาติภายในพื้นที่และด้วยวิธีการทำการเกษตรที่เน้นการปลูกเพื่อกินก่อน โดยชุมชนได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เช่น กิจกรรมปุ๋ยชีวภาพ การปลูกผักและข้าวที่ปลอดภัยจากสารพิษ การทำสวนสมุนไพรของชุมชน การคิดค้นสารไล่แมลงศัตรูพืช การทำก๊าซ/ถ่านชีวภาพ การเพาะขยายพันธุ์พืช-สัตว์ การแปรรูปผลผลิต รวมถึงการทำการเกษตรผสมผสาน เป็นต้น

2. การรวมกลุ่ม เพื่อเป็นการทำกิจกรรมร่วมกันของสมาชิกในชุมชนด้วยทุนทางสังคมที่มีอยู่ ชุมชนได้รวมตัวกันทำกิจกรรม ประกอบด้วย

2.1 ด้านเศรษฐกิจ เช่น กลุ่มอาชีพ กลุ่มออมทรัพย์ การจัดตั้งร้านค้าในชุมชน การทำวิสาหกิจชุมชน

2.2 ด้านสังคม เช่น รวมตัวกันทำกิจกรรมต่อต้านยาเสพติด รวมตัวกันป้องกันชุมชนเป็นอาสาสมัครชุมชน

2.3 ด้านศีลธรรม เช่น การจัดการทำบุญหมู่บ้าน การให้พระมาช่วยสอนศีลธรรมในโรงเรียน การร่วมมือทำกิจกรรมต่าง ๆ ภายในวัด

2.4 ด้านการศึกษา เช่น กิจกรรมรวมกลุ่มเพื่อเรียนรู้ร่วมกันผ่านศูนย์การเรียนรู้หรือโรงเรียนเกษตรในหมู่บ้าน

2.5 ด้านสวัสดิการ เช่น จัดตั้งกองทุนสวัสดิการ กองทุนข้าว ธนาคารชุมชน

2.6 ด้านทรัพยากร เช่น การรวมกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

3. การส่งเสริมคุณธรรม จิตสำนึกท้องถิ่น ส่งเสริมวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนได้ริเริ่มกิจกรรมที่มุ่งเน้นจริยธรรมความดีงามและจิตสำนึกรักท้องถิ่นให้เกิดขึ้นแก่สมาชิกในชุมชน เช่น กิจกรรมที่ปลูกฝังให้เกิดมีความเอื้ออาทรต่อกันมากกว่าการคำนึงถึงเงินหรือวัตถุ กิจกรรมที่ส่งเสริมให้มีความโปร่งใส เช่น การทำบัญชีแบบโปร่งใสและสุจริต กิจกรรมที่ให้สมาชิกในชุมชนต้องพึ่งตนเองเสียก่อน ก่อนที่จะไปร้องขอความช่วยเหลือจากผู้อื่น

3. ระดับปฏิเวธ (ผลที่เกิดจากการปฏิบัติ) กล่าวคือสมาชิกในแต่ละชุมชนได้พัฒนาชีวิตของตนเองให้ดีขึ้น โดยเริ่มจากการพัฒนาจิตใจให้เกิดความพอใจในทุกๆระดับของการดำเนินชีวิตทั้งในระดับครอบครัว ชุมชนและขยายออกไปสู่ระดับสังคม ดังนี้

3.1 ความพอใจในระดับครอบครัว คือการที่สมาชิกในครอบครัวมีความเป็นอยู่ในลักษณะที่พึงพาตนเองได้อย่างมีความสุขทั้งทางกายและทางใจ สามารถดำเนินชีวิตได้โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น รวมทั้งไม่เป็นหนี้หรือมีภาระด้านหนี้สินของตนเองและครอบครัว แต่สามารถหาปัจจัยสี่มาเลี้ยงตนเองได้ โดยที่ยังมีเหลือเป็นเงินออมของครอบครัว

3.2 ความพอใจในระดับชุมชน เกิดขึ้นจากการที่สมาชิกแต่ละครอบครัวในชุมชนมีความพอใจในระดับครัวก่อนที่จะรู้จักการรวมกลุ่มกันทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม เช่น บริหารจัดการปัจจัยต่าง ๆ เช่น ทรัพยากร ภูมิปัญญาหรือศักยภาพของสมาชิกในท้องถิ่นที่มีอยู่ให้สามารถนำไปใช้ดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องและสมดุล เื่อให้เกิดความเป็นอยู่ที่พอใจของชุมชนโดยรวม

3.3 ความพอใจในระดับสังคม เกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มของชุมชนหลาย ๆ แห่งที่มีความพอใจได้มาร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สืบทอดภูมิปัญญาและร่วมกันพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสร้างเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างชุมชนให้เกิดเป็นสังคมแห่งความพอใจในที่สุด

การปฏิบัติตนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

การปฏิบัติตนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือการพัฒนาตนที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบและคุณธรรม ประกอบการตัดสินใจและการกระทำ ซึ่งในการปฏิบัติตนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชโอวาทว่า (สมพร เทพสิทธา, 2548 : 5)

พยายามไม่ก่อความชั่วให้เป็นเครื่องทำลายตัว ทำลายผู้อื่น พยายามลด พยายามละ ความชั่วที่ตัวเองมีอยู่ พยายามก่อความดีให้แก่ตัวอยู่เสมอ พยายามรักษาและเพิ่มพูนความดีที่มีอยู่นั้น ให้งอกงามสมบูรณ์ขึ้น โดยพระองค์ทรงย้ำเน้นว่าคำสำคัญที่สุด คือคำว่า พอ ต้องสร้างความปลอดภัยสมเหตุผลให้กับตัวเองให้ได้และเราก็จะพบกับความสุข

นอกจากนี้องค์การบริหารส่วนจังหวัดจันทบุรี (2554 : 35) กล่าวว่า การปฏิบัติตนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงควรมีแนวทาง ดังนี้

1. ยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้าน ลดละความฟุ่มเฟือยในการดำรงชีพอย่างจริงจัง
2. ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้องสุจริต แม้ว่าจะตกอยู่ในภาวะขาดแคลนในการดำรงชีพก็ตาม
3. ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์และแข่งขันกัน ในทางการค้าขายประกอบอาชีพแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรงดังอดีต
4. ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางในชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยากครั้งนี้ โดยต้องขวนขวายใฝ่หาความรู้ให้เกิดมีรายได้เพิ่มพูนขึ้นจนถึงขั้นพอเพียงเป็นเป้าหมายสำคัญ
5. ปฏิบัติตนในแนวทางที่ดี ลดละสิ่งชั่วร้ายกิเลสให้หมดสิ้นไปด้วยสังคมไทยที่ล่มสลายลงในครั้งนี้ เพราะยังมีบุคคลจำนวนมากมีโช้น้อยที่ดำเนินการโดยปราศจากความละเอียดอ่อนต่อแผ่นดิน

แนวปฏิบัติในการดำรงชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงดังกล่าว สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ กล่าวว่าต้องสอดคล้องกับหลักการของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

ประการที่ 1 เป็นระบบเศรษฐกิจที่ยึดถือหลักการที่ว่า “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน” โดยมุ่งเน้นการผลิตพืชผลให้เพียงพอต่อความต้องการบริโภคในครัวเรือนเป็นอันดับแรก เมื่อเหลือพอจากการบริโภคแล้ว จึงคำนึงถึงการผลิตเพื่อการค้าเป็นอันดับรองลงมา ผลผลิตส่วนเกินที่ออกสู่ตลาดก็จะเป็นกำไรของเกษตรกร ในสภาพการณ์เช่นนี้เกษตรกรจะกลายเป็นผู้กำหนดหรือเป็นผู้กระทำต่อตลาดแทนที่ว่าตลาดจะเป็นตัวกระทำหรือเป็นตัวกำหนดเกษตรกรดังเช่นที่เป็นอยู่ในขณะนี้ และหลักใหญ่สำคัญยิ่ง คือการลดค่าใช้จ่าย โดยการสร้างสิ่งอุปโภค บริโภคในที่ดินของตนเอง เช่น ข้าว น้ำปลา ไก่ เป็ด ไข่ หมู ไม้ผล พืชผัก ฯลฯ

ประการที่ 2 เศรษฐกิจแบบพอเพียงให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มของชาวบ้าน ทั้งนี้ กลุ่มชาวบ้านหรือองค์กรชาวบ้านจะทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ให้หลากหลายครอบคลุมทั้งการเกษตรแบบผสมผสานหัตถกรรมการแปรรูปอาหาร การทำธุรกิจค้าขาย และการท่องเที่ยวระดับชุมชน ฯลฯ เมื่อองค์กรชาวบ้านเหล่านี้ได้รับการพัฒนาให้เข้มแข็งและมีเครือข่ายที่กว้างขวางมากขึ้นแล้ว เกษตรกรทั้งหมดในชุมชนก็จะได้รับการดูแลให้มีรายได้เพิ่มขึ้น รวมทั้งได้รับการแก้ไขปัญหาในทุก ๆ ด้าน เมื่อเป็นเช่นนี้ เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศก็จะสามารถเติบโตไปได้อย่างมีเสถียรภาพ ซึ่งหมายความว่าเศรษฐกิจสามารถขยายตัวไปพร้อม ๆ กับสภาพการณ์ด้านการกระจายรายได้ที่ดีขึ้น

ประการที่ 3 เศรษฐกิจแบบพอเพียงตั้งอยู่บนพื้นฐานของการมีความเมตตา ความเอื้ออาทร และความสามัคคีของสมาชิกในชุมชนในการร่วมแรงร่วมใจ เพื่อประกอบอาชีพต่าง ๆ ให้บรรลุผลสำเร็จ ประโยชน์ที่เกิดขึ้นจึงมิได้หมายถึงรายได้แต่เพียงมิติเดียว หากแต่ยังรวมถึงประโยชน์ในมิติ

อื่น ๆ ด้วย ได้แก่ การสร้างความมั่นคงให้กับสถาบันครอบครัว สถาบันชุมชน ความสามารถในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งการรักษาไว้ ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดั้งเดิมของไทยให้คงอยู่ตลอดไป

เสรี พงศ์พิศ (2550 : 40-49) ได้นำเสนอหลักการปฏิบัติตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงไว้ดังนี้

1. การพึ่งตนเองใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด ประกอบด้วย

- 1.1 ใช้เงินทุนตัวเองโดยไม่ต้องไปกู้หนี้ยืมสินผู้อื่น
- 1.2 ใช้แรงตัวเอง
- 1.3 ใช้อุปกรณ์เครื่องมือตัวเอง หรือสิ่งที่หาได้จากในท้องที่ ท้องถิ่นของตนเองแล้วนำมาประดิษฐ์เป็นเครื่องมือ เครื่องทุ่นแรง
- 1.4 ทำบัญชีครัวเรือนและใช้บัญชีประเมินผลปรับปรุงตนเองเพื่อทำให้ทราบรายรับรายจ่าย ต้นทุน กำไรในแต่ละเดือน แต่ละปี
- 1.5 วิเคราะห์ปัญหา ค้นหาสาเหตุของปัญหา
- 1.6 แก้ไขปัญหาตัวเอง ด้วยการ ลด ละ เลิก เริ่ม เพิ่ม ปรับ ประยุกต์

2. ความพอมีพอกิน ประกอบด้วย

- 2.1 เรียนรู้ (ฝึก) อาชีพทางการเกษตรอย่างหลากหลาย
- 2.2 ปลูก-เลี้ยงทุกอย่างที่กินได้ กินทุกอย่างที่ปลูกหรือเลี้ยงได้
- 2.3 เผื่อแผ่ เกื้อกูลต่อเพื่อนบ้าน

3. พอมีพอใช้ ประกอบด้วย

- 3.1 ลดรายจ่ายด้วยการปลูก - เลี้ยง พืชและสัตว์เอาไว้กินเอง (ประหยัดเงิน)
- 3.2 เพิ่มรายได้ด้วยการปลูก - เลี้ยง สิ่งที่ขายได้ง่าย
- 3.3 ไม่เล่นการพนัน - หวยเบอร์
- 3.4 ไม่ใช้จ่ายกับสิ่งที่ฟุ่มเฟือย (สุรา - เปียร์ - บุหรี่ - เครื่องดื่มราคาแพง ฯลฯ)
- 3.5 ออมเงินอย่างต่อเนื่อง

4. ความรู้จักพอประมาณ ประกอบด้วย

- 4.1 ทำสิ่งต่าง ๆ ให้พอเหมาะกับเงินทุน/แรงงาน หรือศักยภาพของตัวเอง
- 4.2 ไม่จัดงานบุญแข่งขันกัน (แต่งงาน - บวช ฯลฯ)
- 4.3 ไม่สร้างบ้านแข่งขันกัน
- 4.4 ไม่ซื้อรถ/ซื้อสิ่งของ อวดร่ำอวดรวยแข่งขันกัน
- 4.5 พอใจในสิ่งที่ตัวเองมีอยู่ (สันโดษ)

5. ความมีภูมิคุ้มกัน ประกอบด้วย

- 5.1 พิจารณาเรื่องของเหตุและผลในทุกเรื่องจนเป็นพื้นฐานของจิต
- 5.2 ปฏิเสธคำชักชวนไปในทางที่เสี่ยงต่อการกระทำผิด
- 5.3 ทำอาชีพการเกษตรแบบผสมผสานเชิงเกษตรอินทรีย์
- 5.4 ฝึกไม่ตามใจตัวเอง
- 5.5 ต้องออมเงิน ออมดิน (ปรับปรุงดิน) ออมน้ำ (เก็บน้ำ) ออมมิตร (ผูกมิตร)

6. ความมีคุณธรรม

- 6.1 ไม่โลภเอาแต่ประโยชน์ส่วนตัว
- 6.2 ไม่ประพฤติผิดศีลธรรม เช่น ไม่ลักขโมย ไม่ประพฤติผิดในกาม
- 6.3 ปลุกเมตตาจิตให้กับตัวเอง (ไม่พยายาบทจองเวร/ไม่เบียดเบียน/ให้อภัย)
- 6.4 รับผลประโยชน์ตามสิทธิของตัวเอง
- 6.5 ความนอบน้อมถ่อมตน
- 6.6 สำรวมตนอยู่ในกรอบของศีล 5 หรือคำสอนในศาสนาต่าง ๆ (เหตุดี)

นอกจากนี้ เสรี พงศ์พิศ (2550 : 130) ยังได้กำหนดกรอบแนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีกรอบ เกณฑ์ ตัวชี้วัดเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ดังแสดงในตารางที่ 8.2

กรอบ เกณฑ์ ตัวชี้วัดเศรษฐกิจพอเพียง			
ปรัชญา	กรอบ	เกณฑ์	ตัวชี้วัด
พอประมาณ	คืนสู่ต้นกำเนิดชีวิต	มีคุณธรรม เป็นธรรม ถูกต้อง ดีงาม พออยู่ พอกิน พอใช้	แบ่งปัน ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น และธรรมชาติ ใช้คุณธรรมนำชีวิต เป็นนายของเงิน ไม่เอาเงินนำหน้า
	คืนสู่รากเหง้า	รู้คุณค่าที่มาจากตนเอง เอกลักษณ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น	ภูมิใจในกำฟ้าดิน ถิ่นฐานบ้านเกิด ภูมิใจในข้าวของเครื่องใช้ ของกิน พื้นบ้าน กินอยู่แบบวิถีไทย เข้าถึง คุณค่ามากกว่ายึดติดรูปแบบ
	คืนสู่พื้นฐาน	ใช้ชีวิตเรียบง่าย ไม่หนาใหญ่ ไหลไปตามกระแส รู้จักหน้าที่ กาลเทศะ มีความสุขตาม อัถภาพ	ไม่ติดกับวัตถุ ขนาดปริมาณที่พอดี ไม่บ้าบริโภครตามกระแสโฆษณา ไม้อีเวอว์ ฟุ่มเฟือย ติดหรูหร่า
มีเหตุผล	มีหลักวิชา	มีข้อมูล ความรู้ รู้เขารู้เรา	ไม่ทำตาม ๆ กัน เลียนแบบแต่ไม่

กรอบ เกณฑ์ ตัวชี้วัดเศรษฐกิจพอเพียง			
ปรัชญา	กรอบ	เกณฑ์	ตัวชี้วัด
		รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง	เรียนรู้ รู้จักการบริโภค ทั้งอาหาร และข่าวสารอย่างมีคุณภาพ รู้ศักยภาพของตนเองและท้องถิ่น มีการแสวงหาองค์ความรู้ใหม่ ๆ อยู่เสมอ
	มีแผน	ชีวิต คือการลงทุน รู้จักทำ แผนในอนาคต แผนชีวิต แผน ชุมชน แผนองค์กร แผน ยุทธศาสตร์	เป็นตัวของตัวเอง บริหาร ทรัพยากรให้เป็น ไม่คว้งง่ายง่าย เร็ว รู้จักวิเคราะห์อย่างมีข้อมูล ด้วยปัญญา
	เป็นมืออาชีพ	คุณภาพ มั่นคง ยั่งยืน	ทำด้วยความจริงใจ ดำเนินตาม หลักธรรมอริยบท 4 ใจรัก รู้จริง รู้รอบ รู้ลึก ทำอย่างสม่ำเสมอ
มีภูมิคุ้มกัน	ระบบชีวิตที่ดี	มีมนุษยสัมพันธ์กับครอบครัว อบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง มีเพื่อน กลุ่ม ชมรม สมาคม	มีเวลาให้ครอบครัว ไม่บ้างาน มีแผนในอนาคตสำหรับครอบครัว มีสวัสดิการมั่นคงเป็นประโยชน์ ต่อชุมชน ไม่เอาเปรียบผู้อื่น
	ระบบงานที่ดี	พึ่งตนเองทั้งในด้านการผลิต การบริโภค การแปรรูป การตลาดและการออมให้มากที่สุด	มีเศรษฐกิจชุมชนที่เป็นระบบ ทำมากกว่า 3 อย่างขึ้นไป เพื่อตอบสนองความต้องการของ ท้องถิ่น เช่น เกษตรผสมผสาน วิสาหกิจชุมชน สหกรณ์ SMES เน้นชุมชนท้องถิ่น
	การจัดการที่ดี	เน้นความสัมพันธ์-เครือข่าย มากกว่ากฎระเบียบ มีการ ควบคุมติดตาม ใช้หลักธรรม พรหมวิหาร 4	สร้างแรงบันดาลใจ ใจดี ใจสู้ ใจกว้าง โปร่งใสตรวจสอบได้ ให้ความสำคัญกับกระบวนการ (เข้าใจ – เข้าถึง – พัฒนา)

ตารางที่ 8.2 กรอบ เกณฑ์ ตัวชี้วัดเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ

ที่มา : เสรี พงศ์พิศ (2550 : 130)

ดังที่กล่าวมาเบื้องต้นสามารถสรุปได้ว่า การดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงที่ยึดหลักความพอดีกับศักยภาพของตนเองบนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง รวมทั้งมีความเอื้ออาทรต่อคนอื่น ๆ ในสังคม ซึ่งแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิตดังกล่าวถึงแม้จะมุ่งเน้นไปสู่กลุ่มชุมชนในภาคการเกษตร แต่สำหรับคนนอกภาคการเกษตรหรือคนในเมือง องค์กรธุรกิจเอกชนหรือหน่วยงานภาครัฐ เศรษฐกิจพอเพียงก็สามารถนำมาใช้เป็นหลักในการปฏิบัติ เพราะเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาของการปฏิบัติที่ไม่ว่าจะอยู่ในสถานะใด อาชีพใด ก็ต้องยึดวิถีชีวิตไทยที่มีความเป็นอยู่อย่างพอเพียง ยึดหลักทางสายกลาง ใช้สติปัญญาในการดำรงชีวิต เจริญเติบโตค่อยเป็นค่อยไปและตั้งมั่นอยู่บนหลักของความรู้ รัก สามัคคี รวมพลัง ขจัดข้อขัดแย้ง รักษาผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ซึ่งก็จะสามารถหลุดพ้นจากความทุกข์และมีความสุขในที่สุด

สรุป

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานให้แก่พลนิกรชาวไทยได้นำไปยึดถือปฏิบัติ เพื่อก่อให้เกิดความสุขในการดำเนินชีวิต พระองค์ทรงเห็นว่าการที่ประเทศไทยสามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืนหากมีความพอเพียง ซึ่งมีความหมายว่าพอมีพอกิน อันเป็นความสามารถในการพึ่งตนเองที่จะช่วยให้คนส่วนใหญ่ของประเทศมีพื้นฐานที่มั่นคง

เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง เศรษฐกิจที่สามารถเลี้ยงดู อุ้มชูตัวเองได้ให้มีความพอเพียงกับตัวเอง อยู่ได้โดยไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ตนเองและผู้อื่น ซึ่งเป็นวิถีปฏิบัติที่มีความสัมพันธ์กันระหว่างปริมาณผลผลิตและการบริโภค โดยกรอบแนวคิดในการปฏิบัติตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง มีลักษณะสามห่วงสองเงื่อนไข กล่าวคือสามห่วงนั้นประกอบด้วย ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันที่ดี ส่วนสองเงื่อนไข ประกอบด้วยเงื่อนไขความรู้และเงื่อนไขคุณธรรม โดยมีเป้าหมายคือความสมดุลและความยั่งยืน ซึ่งการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้ประสบความสำเร็จได้นั้นต้องอาศัยปัจจัยหลัก 3 ประการ คือปัจจัยทุนทางสังคม ปัจจัยการรวมกลุ่มและชุมชนเข้มแข็ง และปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติ

การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับประยุกต์ใช้ให้ได้ผลในการดำเนินชีวิต จำเป็นต้องเริ่มจากการมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องว่าเศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร มีจุดมุ่งหมายอย่างไร มีหลักการสำคัญอะไรบ้าง ที่จะนำไปเป็นแนวทางในภาคปฏิบัติ ตลอดจนจนถึงประโยชน์จากการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้และเมื่อมีความเข้าใจถูกต้องแล้ว จำเป็นต้องทดลองนำมาประยุกต์ใช้กับตนเองทั้งในชีวิตประจำวันและการดำเนินชีวิตร่วมกันกับผู้อื่น โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติ การแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นและประสบการณ์ระหว่างผู้ที่มีความสนใจร่วมกันจะทำให้สามารถตระหนักถึงประโยชน์และความสุขที่จะได้รับจากการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้แล้วเกิดการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์พร้อมนำเอาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิตต่อไป